

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет юридичних наук

(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

кафедра публічного управління та адміністрування

(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

«Допущено до захисту»

В.о завідувача кафедри
публічного управління та адміністрування

_____ В. М. Ємельянов
“ _____ ” _____ 20__ року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти

магістр

(ступінь вищої освіти)

на тему: **ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ
ПІДТРИМКИ ВЕТЕРАНІВ**

Керівник: кандидат наук з державного управління,
доцент

Штиршов Олександр Миколайович

(вчене звання, науковий ступінь, П.І.Б.)

Рецензент: старший викладач

Верба Світлана Миколаївна

(посада, вчене звання, науковий ступінь, П.І.Б.)

Виконав: студентка VI курсу групи 635мз

Крюк Ірина Олександрівна

(П.І.Б.)

Спеціальності: 281 «Публічне управління та
адміністрування»

(шифр і назва спеціальності)

ОПІ: «Державна служба»

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПІДТРИМКИ ВЕТЕРАНІВ	7
1.1. Теоретичні аспекти державної політики щодо ветеранів.....	7
1.2. Аналіз світового досвіду у сфері реалізації процесу підтримки ветеранів.....	16
1.3. Аналіз стану державної політики щодо підтримки ветеранів...	28
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПІДТРИМКИ ВЕТЕРАНІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	35
2.1. Аналіз наявних установ що реалізують політику у сфері підтримки ветеранів	35
2.2. Аналіз сучасних інструментів які залучені до процесу реалізації державної політики підтримки ветеранів.....	45
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПІДТРИМКИ ВЕТЕРАНІВ.....	68
3.1. Активізація державної політики щодо підтримки ветеранів у контексті відповідності потребам та інтересам на сучасному етапі.....	68
3.2. Рекомендації щодо підняття рівня якості співпраці публічних органів влади у питаннях підтримки ветеранів.....	86
ВИСНОВКИ.....	97
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	105

Внаслідок повномасштабного збройного вторгнення російської федерації та ведення активних бойових дій на території України у найближчій перспективі очікується суттєве зростання частки ветеранів серед цивільного населення. Згідно з офіційними даними, оприлюдненими Міністерством у справах ветеранів України, станом на 1 липня 2025 року до Єдиного державного реєстру ветеранів війни було внесено інформацію про 1 мільйон 285 тисяч 484 особи. Ці показники свідчать про масштабність процесу демобілізації та необхідність створення нової моделі державної політики підтримки ветеранів, здатної адекватно реагувати на виклики часу.

Відтак, питання оновлення сучасної ветеранської політики, її адаптації до реалій воєнного та післявоєнного періоду, а також запровадження комплексного, людиноцентричного підходу до задоволення потреб ветеранів, ветеранок і членів їхніх родин, є вимогою сьогодення.

Забезпечення гарантованих державою соціальних пільг, прав, гарантій та всебічної підтримки військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань, ветеранів війни, учасників бойових дій, а також членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України, є ключовим завданням держави. Саме виконання цього завдання стане основою для розбудови нової, ефективної та стійкої моделі ветеранської політики в Україні, яка має не лише компенсаторний, а й поступально-розвитковий характер.

Підтримка ветеранів та реалізація нової державної політики у цій сфері є комплексним завданням, яке потребує узгодженої взаємодії уряду, органів місцевого самоврядування, неурядових ветеранських організацій, самої ветеранської спільноти та суспільства загалом. Основним викликом сучасного етапу є формування єдиного стратегічного бачення політики, яка охоплюватиме всю країну, забезпечуючи системність і послідовність дій усіх зацікавлених сторін.

Після завершення військової служби більшість ветеранів повертаються до своїх громад, де розпочинається процес їхньої соціальної адаптації та реінтеграції. Тому надзвичайно важливим завданням є забезпечення рівного доступу ветеранів до спектру соціальних послуг і програм підтримки незалежно від місця проживання чи фінансової спроможності конкретної громади. Нерівномірність соціальної інфраструктури, дефіцит фінансових ресурсів, а також відсутність узгодженості між різними рівнями влади призводять до ситуацій, коли допомога ветеранам суттєво відрізняється між регіонами.

Наслідком цього стає поширена у суспільстві думка про недостатність державної турботи про ветеранів, що не лише знижує довіру до органів влади, а й негативно впливає на престиж військової служби. Відтак, система державної підтримки військовослужбовців, ветеранів, ветеранок та членів їхніх родин не повинна створювати додаткових бар'єрів, а навпаки — бути інструментом забезпечення реалізації гарантованих державою прав та законних інтересів.

Перегляд і переосмислення підходів до реалізації державної політики у сфері соціальної підтримки ветеранів мають бути спрямовані на створення умов для повноцінної реінтеграції ветеранів у мирне життя. Основною метою має стати відновлення спроможності ветерана самостійно дбати про себе і свою родину, реалізовувати свій професійний та особистісний потенціал, повернутися до активної участі у суспільному житті та зробити внесок у розвиток громади й держави.

Метою кваліфікаційної роботи є формування шляхів державної політики у сфері підтримки ветеранів, що формується на ефективних інструментах реінтеграції ветеранів та їх власній спроможності.

Окреслена мета обумовила формулювання наступних завдань:

- проаналізувати теоретичні аспекти державної ветеранської політики;
- вивчити світовий досвід у сфері реалізації соціальної підтримки ветеранів;

- проаналізувати стан державної політики щодо підтримки ветеранів;
- встановити та проаналізувати діяльність установ що реалізують політику у сфері підтримки ветеранів;
- проаналізувати наявні сучасні інструменти що залучені до процесу реалізації державної політики підтримки ветеранів;
- розробити рекомендації щодо підняття рівня якості співпраці публічних органів влади у питаннях підтримки ветеранів

Об'єктом дослідження є діяльність публічних органів влади щодо забезпеченні реалізації гарантованої державної політики у сфері підтримки ветеранів.

Предметом дослідження є процеси формування сучасної державної політики щодо реінтеграції та соціалізації ветеранів війни після завершення служби у лавах Збройних сил України.

Методи дослідження. У кваліфікаційній роботі було застосовано найпоширеніші загальнонаукові методи — аналіз, порівняння та узагальнення, що забезпечили системність і послідовність дослідження.

Відповідно до поставлених завдань роботи, використовувалися такі спеціальні методи дослідження а саме: аналіз нормативно-правової бази, що дало змогу виявити особливості правового регулювання реалізації державної ветеранської політики; аналіз міжнародного досвіду, спрямований на вивчення кращих практик підтримки ветеранів у провідних країнах світу; аналіз наукової джерел, який дозволив визначити теоретико-методологічні засади проблеми дослідження; контент-аналіз, який застосовувався для опрацювання нормативних документів, звітів і публікацій, з метою виявлення тенденцій та особливостей сучасного дискурсу у сфері соціального захисту ветеранів.

Використання зазначених методів дозволило комплексно дослідити тему, поєднавши теоретичний і практичний підходи до аналізу сучасної політики підтримки ветеранів в Україні.

Практичне значення одержаних результатів результати отримані

в процесі виконання роботи можуть стати у нагоді фахівцям для формування практичних рекомендацій у сфері підтримки ветеранів, що має в майбутньому сприяти розвитку суспільства.

Структура та обсяг роботи. обумовлені метою, завданнями та предметом. Кваліфікаційна робота містить у своїй структурі вступ, три розділи, сім підрозділів, висновки та список використаних джерел що налічує 74 найменування. Загальний обсяг роботи складає 113 сторінок, із них основний текст – 104 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПІДТРИМКИ ВЕТЕРАНІВ

1.1. Теоретичні аспекти державної політики щодо ветеранів

Становлення державної політики у сфері соціального захисту ветеранів розпочалося з ухвалення Верховною Радою України Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [39] (1993 р., № 45). Цей нормативно-правовий акт заклав фундамент визначення правового статусу ветеранів, «забезпечення належних умов їх життєдіяльності та формування у суспільстві шанобливого ставлення до осіб, які брали участь у воєнних діях» [39].

Подальший розвиток ветеранської політики набув нового імпульсу після прийняття змін і доповнень до зазначеного Закону від 24 березня 2022 р. № 2147-IX «Про внесення змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [39]. Зазначені нововведення, що набрали чинності у квітні 2022 р., «запровадили сучасні підходи до комплексного реформування системи соціального захисту ветеранів війни» [39].

Стаття 1 оновленого Закону визначає «основні засади та мету державної політики у сфері соціального забезпечення ветеранів, членів їхніх родин, а також сімей загиблих (померлих) ветеранів та Захисників і Захисниць України» [39]. Таким чином, розвиток ветеранської політики в Україні відбувається шляхом послідовного розширення правових гарантій та модернізації механізмів соціальної підтримки відповідно до нових суспільно-політичних реалій.

Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [39] 1993 року формувався в умовах пострадянського перехідного періоду, що зумовило наявність у його змісті елементів і підходів,

успадкованих від радянської моделі соціальної політики. На момент його ухвалення українське суспільство ще не мало власних усталених традицій та інституційних механізмів у сфері ветеранської політики, а отже, «формування національної системи підтримки ветеранів відбувалося поступово, цеглинка за цеглинкою» [39].

Протягом тридцяти років, що минули від часу прийняття Закону, його норми зазнавали численних точкових змін, не завжди адекватно відображаючи реальні потреби ветеранів. Переважали корективи та уточнення окремих положень, а не комплексне оновлення політики. Показовим свідченням цього є понад сто внесених поправок, що акумулювалися протягом дії Закону, але лише частково трансформували систему пільг і гарантій, не створюючи цілісної моделі соціального захисту.

Таким чином, сучасна ветеранська політика України спирається на досвід минулих десятиліть, одночасно долаючи обмеження, успадковані від радянського періоду, і поступово формує власні концептуальні засади, зорієнтовані на потреби ветеранів новітніх воєнних конфліктів.

Починаючи з 2014 року Україна перебуває у стані збройного конфлікту, спричиненого військовою агресією російської федерації, який вважається найбільшим військовим протистоянням у Європі з часу завершення Другої світової війни. За таких умов однією з ключових державних пріоритетних задач постає оновлення та актуалізація національної ветеранської політики відповідно до нових потреб та викликів, що виникають у зв'язку з масштабними бойовими діями та суттєвим зростанням кількості ветеранів.

Проблематика формування сучасної моделі соціального захисту ветеранів постійно перебуває у центрі уваги як українських, так і міжнародних науковців, дослідників, політичних діячів та представників неурядових організацій. У наукових і практичних дискусіях активно обговорюються різноманітні підходи до реформування законодавчої та інституційної бази, пропонуються нові механізми підтримки, що мають

забезпечити комплексне задоволення потреб захисників та захисниць України.

До основних цілей та напрямків політики у сфері захисту ветеранів законодавець відносить здоров'я, адаптація економічної активності, гідний рівень життя та повага до суспільства які представлені на рис. 1.1.

ЦІЛІ ТА НАПРЯМИ ВЕТЕРАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ

Рис .1.1 Цілі та напрями ветеранської політики

В українському законодавстві спостерігається значне термінологічне розмаїття у визначенні поняття «ветеран», що ускладнює як формування цілісного образу ветерана в суспільній свідомості, так і розроблення відповідної державної політики. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [39] містить широкий перелік категорій, які підпадають під статус ветерана, виходячи не лише з безпосередньої участі в бойових діях або проходження військової служби.

Відповідно до чинних норм, ветеранами можуть визнаватися особи, які не брали участі у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності й не проходили військову службу, проте підпадають під інші критерії, визначені законом. Зокрема, до ветеранських категорій «віднесені

члени сімей загиблих (померлих) військовослужбовців та учасників бойових дій, що надає їм право на соціальний захист і відповідний статус» [3]. Окремо визначені категорії осіб із числа цивільного населення, яке зазнало шкоди внаслідок надзвичайних ситуацій, що сталися під час воєнного періоду.

Таке розширене тлумачення поняття «ветеран» відображає прагнення законодавця врахувати різноманітні форми участі та страждання, пов'язані з воєнними подіями, але водночас створює складнощі для формування однозначного суспільного розуміння цієї категорії та ефективного функціонування системи соціального захисту.

Тлумачення положень Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [39] породжує термінологічну неоднозначність щодо визначення категорії «ветеран війни». Наявні у законі формулювання не дають можливості отримати чітке й уніфіковане розуміння того, хто саме належить до цієї групи.

Логічним і поширеним у суспільному дискурсі є твердження, що ветеранами війни слід вважати осіб, які безпосередньо брали участь у захисті Батьківщини або вели бойові дії на території інших держав. Однак навіть стаття 4 зазначеного Закону, яка формально окреслює коло таких осіб, залишає простір для різночитань, не забезпечуючи однозначного правового визначення.

Така невизначеність ускладнює формування цілісної державної ветеранської політики, створює правозастосовні колізії та перешкоджає виробленню єдиних підходів до соціального захисту осіб, котрі мають або претендують на статус ветерана.

Згідно з Білою книгою: «Аналіз системи державної підтримки ветеранів та їхніх сімей», підготовленою громадською організацією Юридична Сотня у 2018 році, категорії ветеранів війни в Україні доцільно умовно поділяти на кілька основних груп. Таке групування дає змогу «систематизувати розгалужену правову базу та спростити розуміння цільових напрямів державної підтримки» [3]:

1. Безпосередньо ветерани війни. До цієї категорії, відповідно до статті 4 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [39], належать учасники бойових дій, учасники війни, а також особи з інвалідністю, отриманою внаслідок воєнних дій. Це громадяни, які брали безпосередню участь у захисті суверенітету та безпеки держави, зокрема під час збройної агресії Російської Федерації проти України.

2. Громадяни, які мають право на спеціальний правовий статус у зв'язку з воєнними діями або надзвичайними обставинами. Йдеться про членів сімей загиблих військовослужбовців, осіб з інвалідністю, які постраждали під час ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, постраждалих учасників Революції Гідності, а також волонтерів та інших осіб, чия діяльність була спрямована на зміцнення обороноздатності держави. Правовий статус і види соціальної підтримки для цієї групи також регламентує Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [39].

3. Інші категорії ветеранів, визначені окремими законами.

- Ветерани військової служби — військовослужбовці зі стажем понад 25 років (Закон України «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції та деяких інших осіб та їх соціальний захист» [40]);

- Борці за незалежність України у ХХ столітті — особи, діяльність яких була спрямована на здобуття державної незалежності України (Закон України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті» [38]);

- Ветерани праці — громадяни похилого віку, які мають відповідний трудовий стаж та заслуги (Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» [37]).

Ця класифікація демонструє широкий спектр соціальних груп, які охоплює українське законодавство, що, з одного боку, свідчить про

прагнення держави забезпечити комплексний підхід до соціального захисту, а з іншого — ускладнює формування єдиного та чіткого поняття «ветеран» у суспільній свідомості.

Відповідно до статті 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [39], законодавець визначає розгорнутий перелік осіб, які підпадають під категорію учасників бойових дій. У цьому переліку, що налічує понад двадцять окремих категорій, охоплено як військовослужбовців, що безпосередньо брали участь у збройному захисті держави, так і представників інших формувань, котрі діяли у зоні бойових дій.

Стаття 7 того ж Закону «деталізує обставини, за яких громадянин може набути статусу особи з інвалідністю внаслідок війни» [39]. Переважно це особи, котрі отримали поранення, контузії або інші ушкодження здоров'я під час безпосередньої участі у бойових діях чи виконання обов'язків військової служби. Водночас норма передбачає прирівняння до цієї категорії низки громадян, які не брали участі у збройному протистоянні. Зокрема, «до осіб з інвалідністю внаслідок війни віднесено учасників Революції Гідності та ліквідаторів наслідків Чорнобильської катастрофи» [3].

Таким чином, чинне законодавство фактично розширює межі поняття «ветеран війни», включаючи до нього громадян, які не були безпосередніми учасниками воєнних дій, що, своєю чергою, ускладнює чітке розмежування правового статусу різних груп ветеранів.

Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [39] у статті 11 передбачає ще одну групу громадян, які мають право на ветеранський статус, — осіб з особливими заслугами перед Батьківщиною. До цієї категорії законодавець відносить, зокрема, «Героїв Небесної Сотні та Героїв Соціалістичної Праці, що здобули відповідні звання у період Другої світової війни» [3].

Аналіз цієї норми свідчить про подальше розширення змісту поняття «ветеран», адже йдеться про громадян, які не брали

безпосередньої участі у бойових діях та не виконували обов'язків військової служби. Ба більше, законодавство фактично надає ветеранський статус і цивільним особам, котрі навчалися чи працювали під час воєнних дій, тобто лише проживали у відповідний період.

На необхідності законодавчого перегляду наголошує й голова підкомітету з питань соціального захисту прав ветеранів Комітету Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів Анатолій Остапенко, підкреслюючи, що «статус учасника бойових дій доцільно чітко закріпити виключно у законі про військовослужбовців, а статус ветерана має стосуватися лише осіб, які відповідають вузькому визначенню цього поняття» [32]. Такий підхід, на його думку, дозволить визначити прозорі механізми державної підтримки ветеранів і членів їхніх сімей.

Мінветеранів стратегічно бачить актуальні засади політики у сфері підтримки ветеранів наступним чином:

АКТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВЕТЕРАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ

Рис. 1.2. Актуальні засади ветеранської політики [28]

Початок збройної агресії росії проти України у 2014 р. зумовив нагальну потребу перегляду чинних правових механізмів та управлінських практик з метою належного соціального забезпечення

військовослужбовців, які стали на захист державного суверенітету, територіальної цілісності та незалежності України. Подальше розгортання повномасштабного вторгнення у лютому 2022 р. спричинило істотні зміни у ветеранській політиці, адже значно зросла чисельність осіб, що набули права на відповідний правовий статус.

Сучасна ситуація демонструє подвійну природу правового становища Захисників України. Частина демобілізованих військовослужбовців адаптується до цивільного життя, інші ж повертаються на військову службу та продовжують виконувати завдання із забезпечення безпеки держави. Така динаміка вимагає комплексного підходу до формування політики, адже невирішені соціально-правові проблеми військових безпосередньо впливають на їхнє психологічне та матеріальне становище, а відтак — на боєдатність Збройних Сил.

Повномасштабна агресія після 24 лютого 2022 р. загострила й уже існуючі проблеми соціальної підтримки ветеранів. Зокрема, виявлено декларативність низки пільг та гарантій, а також їх невідповідність реальним потребам військовослужбовців. Прикладами таких «застарілих заходів є першочергове зубопротезування, встановлення стаціонарного телефонного зв'язку чи право на першочергове обслуговування в окремих установах» [9].

Унаслідок цього підтримка ветеранів в українському суспільстві переважно обмежується наданням стандартних соціальних послуг, пільг і гарантій, забезпечення яких покладене на органи виконавчої влади. Останні діють відповідно до «великого масиву підзаконних нормативно-правових актів — наразі їх налічується понад 150» [3]. Така фрагментарність правового регулювання ускладнює реалізацію єдиної та ефективної державної ветеранської політики.

Лише на четвертому році повномасштабного вторгнення росії стає помітною глибинна трансформація української ветеранської політики — поступовий перехід від моделі соціального забезпечення радянського зразка до системи адресної підтримки військовослужбовців та ветеранів

війни. Державна політика у сфері соціального захисту цієї категорії громадян перебуває у стані оновлення та потребує подальшої модернізації.

В умовах відновлення країни на стратегічному рівні слід упроваджувати комплексні рішення, спрямовані на:

- ✓ удосконалення механізмів державної соціальної підтримки;
- ✓ мінімізацію бюрократичних і неузгоджених процедур під час отримання гарантованих пільг та послуг;
- ✓ формування суспільної культури шанобливого ставлення до ветеранів та популяризацію їхнього внеску у досягнення перемоги.

Сучасна філософія підтримки має ґрунтуватися на принципі повернення та повноцінної реінтеграції ветеранів у мирне життя. Йдеться «про створення умов, що забезпечують реалізацію їхніх професійних та особистих здібностей, а також, за потреби, використання набутого військового досвіду у цивільній сфері» [44].

З огляду на нинішні безпекові виклики та наслідки повномасштабної війни особливої ваги набуває перегляд чинного законодавства у сфері ветеранської політики, насамперед Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [39]. Нагальною є конкретизація правового визначення статусу ветерана, поетапна реалізація основних засад державної ветеранської політики як на національному, так і на місцевому рівнях.

Необхідним стає переосмислення та переформатування системи державної й недержавної підтримки ветеранського середовища, розроблення нових механізмів і практик допомоги. Сучасна ветеранська політика має гарантувати гідне та безпечне майбутнє кожного воїна — українського захисника, забезпечуючи умови для його соціальної адаптації, реінтеграції та всебічного розвитку.

1.2. Аналіз світового досвіду у сфері реалізації процесу підтримки ветеранів

Наукові дослідження свідчать, що в більшості розвинених держав соціальний захист ветеранів та учасників бойових дій розглядається як один із ключових пріоритетів державної політики. Такий підхід ґрунтується на визнанні того, що ветерани є носіями високого патріотизму, честі, гідності та відваги, а також особами, які, виконуючи військовий обов'язок у збройних конфліктах або миротворчих місіях, свідомо наражаються на значний ризик поранення чи загибелі. Саме тому вони «мають беззаперечне право на першочергову та посилену підтримку держави» [10].

У розвинених країнах світу «соціальна підтримка ветеранів здійснюється на засадах синергії державних інституцій та організацій громадянського суспільства, зокрема волонтерських об'єднань та спеціалізованих недержавних структур» [8]. Така модель забезпечує комплексний підхід до реінтеграції та соціального захисту військовослужбовців.

Прикладами високого рівня державної ветеранської політики та підвищення престижу військової служби є Велика Британія, Ізраїль, Хорватія та Сполучені Штати Америки. Ці країни демонструють успішні практики:

- розгалужені програми медичного забезпечення та психологічної реабілітації;
- освітні й професійні ініціативи для підготовки до цивільного життя;
- пільги та соціальні виплати;
- державні та муніципальні програми покращення житлових умов.

Порівняльний аналіз досвіду цих держав, з урахуванням українських політичних та соціальних реалій, створює підґрунтя для посилення національних механізмів підтримки ветеранів та адаптації найефективніших міжнародних інструментів до українського контексту.

Як слушно зазначає Є. Гордієнко, Україна має статус партнера НАТО та країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу. Однак

досягнення цих стратегічних цілей можливе лише за умови проведення глибоких суспільно-політичних реформ у ключових сферах, активної участі у міжнародних проєктах і наближення національного законодавства до міжнародних стандартів.

Водночас, як наголошувалося у попередніх розділах з моменту проголошення незалежності Україна не мала власного досвіду подолання наслідків війни з урахуванням реалій економічного, політичного та соціального характеру що визначають потреби ветеранів. Домінували переважно пострадянські підходи до системи соціального захисту.

Протягом останнього десятиліття українські науковці, політики та практики дедалі активніше звертаються до міжнародного досвіду соціальної підтримки ветеранів, розглядаючи його як позитивний приклад для формування сучасної національної ветеранської політики. «Адаптація кращих зарубіжних практик може стати підґрунтям для вдосконалення української системи соціального захисту захисників держави» [10].

Починаючи з аналізу міжнародного досвіду, слід відзначити, що «Велика Британія розглядається Міністерством у справах ветеранів України як один із ключових партнерів не лише у безпековій та військовій сферах, а й у питаннях впровадження системи переходу ветеранів від процесу військової служби до власне цивільного життя» [46].

З 2014 року Велика Британія надавала постійну підтримку Україні у протидії російській агресії, а під час повномасштабного вторгнення ця допомога набула ще більш комплексного та системного характеру.

Особливого значення набуває британська модель ветеранської політики, що поєднує державні інституції та громадський сектор. Її ключовою рисою є ефективна система реінтеграції ветеранів, яка передбачає комплекс заходів для повернення військовослужбовців до цивільного життя: психологічну підтримку, освітні програми перекваліфікації, працевлаштування та соціальний супровід. Такий підхід забезпечує не лише соціальну адаптацію, а й підвищує престиж військової служби, формуючи позитивне суспільне ставлення до захисників держави.

У науковій публікації Н. Дідик здійснено порівняльний аналіз досвіду Канади, США та Великої Британії, з якого випливає, що «у Великій Британії ключові функції щодо роботи з військовослужбовцями та ветеранами війни покладено на Службу забезпечення соціальних стандартів армії» [13]. Основним завданням цієї інституції є організація та надання комплексної професійної допомоги військовослужбовцям та членам їхніх сімей. У разі необхідності Служба забезпечує також підтримку командуванню підрозділів, сприяючи оперативному реагуванню на потреби військових колективів і збереженню їх ефективності.

Для підтримки процесу переходу з військової служби до цивільного життя у Великій Британії створено Службу адаптації військовослужбовців (DTS, Defence Transition Services). Її діяльність охоплює інформування, консультування та перенаправлення ветеранів до відповідних відомств чи організацій залежно від потреб.

Окремо функціонує «Veterans UK — служба підтримки при Міністерстві оборони, яка відповідає за координацію пенсійних виплат, а також за забезпечення грошової допомоги особам, що отримали поранення чи інвалідність унаслідок військової служби, та членам сімей загиблих військовослужбовців» [7].

Міністерство оборони Великої Британії спрямовує значну кількість інструментів підтримки, що мають на меті підвищення якості життя ветеранів та членів їхніх сімей. Діяльність відповідної Служби «організована на добровільних засадах і реалізується у форматі тісної співпраці з надавачами соціальних послуг, органами місцевої влади, громадськими та благодійними організаціями» [7].

Водночас у реалізації державної ветеранської політики беруть участь й інші інституції. Зокрема, Міністерство охорони здоров'я забезпечує доступ ветеранів до медичних та реабілітаційних послуг, Міністерство освіти — до освітніх і професійних програм, тоді як громадські об'єднання, благодійні фонди та асоціації відіграють важливу

роль у наданні додаткової підтримки та сприянні соціальній інтеграції колишніх військовослужбовців.

Варто зазначити, що «у законодавстві Великої Британії термін «ветеран» трактується надзвичайно широко. Ветераном вважається будь-який громадянин, який має хоча б один день військової служби у Збройних силах країни» [65]. Такий підхід відрізняється від української практики, адже забезпечує більш інклюзивне розуміння цього статусу, що дає змогу максимально охопити коло осіб, які потребують державної підтримки.

За офіційними даними Міністерства оборони Великої Британії, «станом на сьогодні у країні проживає близько 2 мільйонів колишніх військовослужбовців — ветеранів війни» [7].

У Великобританії державна ветеранська політика реалізується переважно двома основоположними шляхами: за рахунок коштів державного бюджету та внесків соціального страхування громадян, які спрямовуються на фінансування соціальної сфери. Водночас суттєву роль у підтримці ветеранів відіграють інститути громадянського суспільства — благодійні фонди, громадські організації та інші об'єднання, які не замінюють державну допомогу, а підсилюють та доповнюють її.

Особливістю британської моделі є те, що система соціального захисту ветеранів не обмежується виключно державними програмами. Навпаки, приватні програми соціальної підтримки нерідко мають ширший вплив і популярність, аніж державні. У такій моделі держава виконує, передусім, посередницьку функцію, координуючи взаємодію між ветеранським середовищем та приватними ініціативами громадянського суспільства, які розробляють та реалізують різні заходи для посиленої підтримки ветеранів.

Як і в більшості розвинених країн світу, у Великобританії пріоритетними напрямками соціальної підтримки ветеранів є:

- ✓ «забезпечення якісними медичними та реабілітаційними послугами» [7];
- ✓ «сприяння працевлаштуванню та професійній зайнятості» [7];

- ✓ «покращення житлових умов» [7];
- ✓ «профілактика та попередження злочинності серед ветеранів» [7].

У підготовленій Українським ветеранським фондом Міністерства у справах ветеранів аналітичній довідці щодо державної ветеранської політики Великобританії наголошується, що на державні інституції покладено захисну, рекрутингову та роз'яснювально-консультаційну функції. Водночас у країні збережено високий рівень міжвідомчої взаємодії та консолідації зусиль з метою організації і надання широкого спектра соціальних послуг для ветеранів, зокрема їх перенаправлення до інших суб'єктів підтримки відповідно до індивідуальних потреб. «Розвинена мережа інституцій функціонує у тісній співпраці з Міністерством оборони та виконує роль своєрідного «менеджера підтримки» військовослужбовців і ветеранів» [7].

Таким чином, Велика Британія досягла суттєвих результатів у забезпеченні реалізації національної ветеранської політики. Високий рівень економічного й соціального розвитку держави створює можливості для концентрації зусиль на вдосконаленні вже існуючої системи соціальної підтримки, її адаптації до сучасних умов та індивідуальних потреб ветеранів. Важливим аспектом «є забезпечення максимальної доступності, зрозумілості й ефективності соціальних послуг для цільової групи» [7].

Вивчення досвіду ветеранської політики Сполучених Штатів Америки є надзвичайно актуальним для формування та вдосконалення сучасної української моделі державної ветеранської політики, оскільки США продемонстрували успішний приклад розвитку системи соціальних послуг для ветеранів, що поєднує комплексну медичну, психологічну, професійну та соціально-економічну підтримку. Американський підхід до реінтеграції військовослужбовців у цивільне життя після завершення служби є одним із найбільш системних у світі та може стати орієнтиром для України у процесі розбудови ефективної, сталій та людиноцентричної ветеранської політики.

Державна підтримка ветеранів та колишніх військовослужбовців у Сполучених Штатах Америки вважається однією з найефективніших у світі. Відповідно до чинного законодавства США, «право на статус «ветерана» мають усі громадяни, які проходили військову службу у будь-якому з підрозділів Збройних сил країни» [2].

Варто зауважити, що система ветеранської підтримки у США спрямована на охоплення всіх військовослужбовців без винятку. Якщо порівнювати «портрет ветерана» у Великобританії та США, то в американському контексті він є значно ширшим і більш диференційованим, що пояснюється специфікою та масштабом численних військових операцій, у яких брали участь американські війська протягом останніх десятиліть. Відповідно, перед урядом США постають численні й різнопланові виклики, пов'язані з потребами ветеранів, які потребують комплексного вирішення.

Нині «ветеранських рух у США перевищує 27 млн. осіб, а ще близько 46 млн. громадян мають статус членів сімей ветеранів і відповідно користуються правом на отримання певних соціальних пільг та підтримки» [18]. Таким чином, політика підтримки ветеранів у США є одним із пріоритетних напрямів державної політики, реалізація якої фінансується з федерального бюджету через профільне Міністерство у справах ветеранів США, а також міністерства окремих штатів.

Організаційна модель підтримки ветеранів скерована на охоплення усіх ветеранських спільнот та груп — незалежно від того чи є в них бойовий досвід, участі у воєнних конфліктах, родах військ, статі чи віку. Вона передбачає «реалізацію комплексу різноманітних програм, ефективність яких забезпечується завдяки консолідації зусиль на рівні федерального Міністерства у справах ветеранів» [2].

Підтримка ветеранів у США реалізується через діяльність Міністерства у справах ветеранів, у структурі якого функціонують профільні адміністрації. Зокрема, це: «адміністрація з питань медичного забезпечення (Veterans Health Administration), яка відповідає за організацію

та надання медичних послуг ветеранам; адміністрація у справах пільг та привілеїв ветеранів (Veterans Benefits Administration), що здійснює управління програмами соціальних гарантій і матеріальної підтримки; а також Адміністрація з питань похоронних справ та утримання місць поховання ветеранів військової служби (National Cemetery Administration), яка забезпечує гідне вшанування пам'яті загиблих військовослужбовців» [10].

На думку М. Базаєвої, «основними цілями, на які спрямовується державна підтримка колишніх військовослужбовців, є забезпечення належного медичного та пільгового обслуговування, покращення житлових умов, залучення до освітніх програм і курсів, здійснення професійної орієнтації та сприяння працевлаштуванню, розвиток системи страхування, а також вшанування пам'яті загиблих» [2].

Слід зазначити, що ключовою метою ветеранської політики Сполучених Штатів Америки є забезпечення підтримки військовослужбовців та ветеранів шляхом надання їм гарантованих державою пільг, послуг і соціальних програм. Реалізація цих заходів здійснюється через розгалужену систему спеціалізованих державних закладів підтримки ветеранів, основну частину яких становлять установи охорони здоров'я. Зокрема, «дана система охоплює близько 150 лікарень, понад 1300 амбулаторій та понад 300 медичних центрів для ветеранів як регіонального, так і державного рівнів» [10].

Так зокрема соціально-правовий статус ветеранів у Сполучених Штатах переважно визначається нормативно-правовими актами, постановами та положеннями, оскільки не існує окремого спеціалізованого закону, який би комплексно регулював питання соціально-правового захисту ветеранів. Усі «відповідні норми та положення, що конкретно стосуються військовослужбовців, містяться у «Зводі Законів США». У США як і в більшості сучасних країн — членів НАТО закріплені законодавчо визначені норми соціального забезпечення, що підтверджує пріоритетність соціального захисту військових у законодавстві» [18].

Підсумовуючи, можна стверджувати, що ветеранська політика США спрямована на формування високого рівня організації системи соціальної підтримки колишніх військовослужбовців та ветеранів війни. Такий підхід не лише забезпечує належний рівень соціального захисту, «а й підвищує привабливість та престиж військової служби, сприяє залученню перспективних фахівців до лав збройних сил, має позитивний вплив на морально-психологічний стан військовослужбовців та зміцнює конкурентоспроможність Збройних Сил США» [18].

Дослідження ізраїльського досвіду свідчить про те, що військова служба та війна є невід'ємними елементами повсякденного життя цієї держави. Державна політика, управлінські рішення та навіть соціально-культурні аспекти життя громадян значною мірою формуються в умовах постійної військової загрози. Населення Ізраїлю становить близько 9 мільйонів осіб, з яких приблизно 180 тисяч є діючими військовослужбовцями, а понад 500 тисяч — представниками кадрового резерву.

Відповідно до чинного законодавства, кожен громадянин Ізраїлю має громадянський обов'язок перед державою та зобов'язаний пройти військову службу. При цьому військові зобов'язання не обмежуються лише строком служби, оскільки громадяни періодично проходять так звані «мілуїм» — спеціальні військові збори та курси, спрямовані на підтримання та вдосконалення бойових навичок. Таким чином, система військової підготовки в Ізраїлі забезпечує постійну готовність значної частини населення до виконання оборонних завдань.

Разом з тим, важливим аспектом ізраїльської моделі є «комплексний захист прав, інтересів та соціальних потреб військовослужбовців і ветеранів на всіх рівнях державної політики, що підвищує довіру суспільства до армії та зміцнює соціальну єдність» [29].

Під час проходження військової служби військовослужбовці не лише отримують гідне грошове забезпечення, але й мають можливість

здобути освіту та опанувати спеціальність, яка у подальшому може бути реалізована у цивільному житті після завершення служби.

В Ізраїлі ключовим органом виконавчої влади, відповідальним за реалізацію державної політики у сфері соціальної підтримки військовослужбовців, ветеранів та членів їхніх сімей, є Міністерство оборони. У структурі Міністерства функціонує Управління з питань роботи з постраждалими військовослужбовцями та їхніми родинами (IDF Casualties Department), яке спеціалізується на наданні комплексної допомоги пораненим військовим, ветеранам та сім'ям загиблих.

Діяльність цього Управління ґрунтується на роботі низки спеціалізованих підрозділів, серед яких: відділ діагностики, служба психологічної підтримки ветеранів, підрозділи з питань реабілітації та професійної орієнтації, а також відділи, що займаються підтримкою звільнених і постраждалих військовослужбовців. Крім того, важливим напрямом є «організація постійної підтримки цивільного населення на випадок виникнення надзвичайних ситуацій» [41].

Посилаючись на аналітичні матеріали підготовлені у квітні 2023 року фахівцями Українського ветеранського фонду стосовно державної ветеранської політики Республіки Хорватія, варто зазначити, що досвід Хорватії у сфері соціальної підтримки та реінтеграції ветеранів до мирного життя є надзвичайно актуальним для врахування при формуванні української моделі. Це зумовлено тим, що війна, яка відбувалася на території Хорватії у 1991–1995 роках, «мала оборонний характер та мала на меті збереження незалежності й територіальної цілісності держави» [7].

Нині у Хорватії нараховується понад 500 тисяч осіб, які мають статус ветерана, що з огляду на чисельність населення свідчить про те, що «кожен десятий громадянин країни є ветераном» [7]. Такий масштаб визначає особливе місце ветеранської політики у суспільно-політичному житті держави та зумовлює її подальший розвиток. Варто підкреслити, що для формування належного рівня соціального забезпечення ветеранів

уряду Хорватії знадобилися значні зусилля та тривалий час — понад два десятиліття.

У Хорватії головним органом виконавчої влади, відповідальним за формування та здійснення державної ветеранської політики, є Міністерство у справах ветеранів Республіки Хорватія. «Основними напрямками його діяльності виступають організація надання медичної та соціальної допомоги колишнім військовослужбовцям — ветеранам війни, а також постійна робота над утвердженням у суспільстві культури поваги до захисників держави, захист їхніх прав та інтересів» [59].

Пріоритетними завданнями Міністерства хорватських захисників є врегулювання питань, пов'язаних із визначенням правового становища ветеранів та членів їх сімей. При цьому сфера відповідальності відомства не обмежується лише ветеранами та інвалідами Вітчизняної війни 1991–1995 років, а також «охоплює родини загиблих, полонених та зниклих безвісти, учасників Другої світової війни, а ще військовослужбовців, які постраждали під час воєнних дій на території колишньої Югославії» [20].

Не менш важливими по пріоритетності завданнями діяльності Міністерства є системна робота над упровадженням нових законодавчих ініціатив та вдосконаленням чинного законодавства у сфері підтримки ветеранів, розширення спектра наданої допомоги, а також реалізація заходів, спрямованих на підтримку сімей зниклих безвісти військовослужбовців. До основних завдань також належать «організація процесів ексгумації та гідного поховання загиблих, підвищення рівня освіти та працевлаштованості колишніх військовослужбовців, а також постійна промоція і популяризація цінностей Вітчизняної війни серед молоді, включно з упорядкуванням і збереженням місць пам'яті та меморіальних місць» [20].

Робота Міністерства у справах ветеранів Хорватії є комплексною та зосереджується на кількох ключових напрямках підтримки колишніх військовослужбовців. Серед них:

- ✓ забезпечення ветеранів та членів їхніх сімей гідним соціальним і медичним обслуговуванням;
- ✓ залучення ветеранів до освітніх програм і курсів з метою навчання чи перекваліфікації відповідно до потреб ринку праці;
- ✓ надання допомоги на дітей, а також у випадках втрати одного з членів сім'ї;
- ✓ покращення житлових умов;
- ✓ гарантування постійної психологічної підтримки.

Крім того, «за підтримки уряду у Хорватії створено спеціальний Фонд, спрямований на фінансування та реалізацію окремих заходів у сфері підтримки ветеранів» [7].

Підсумовуючи, варто зазначити, що колишні військовослужбовці Республіки Хорватія забезпечені широким спектром державних соціальних гарантій та пільг, які можуть слугувати орієнтиром для впровадження в Україні. Серед ключових механізмів підтримки можна виокремити:

- ✓ «подвійний трудовий стаж — час, проведений у зоні активних бойових дій, зараховується як подвійний стаж роботи, навіть якщо громадянин мав інше місце працевлаштування у період війни» [20];
- ✓ «ветеранську пенсію, яку військовослужбовець може отримати достроково (до досягнення загальноприйнятого пенсійного віку) у разі перебування понад 100 днів у зоні бойових дій; при цьому розмір пенсії визначається залежно від тривалості перебування на фронті та ступеня отриманих поранень чи інвалідності, передбачаючи також доступ до реабілітації» [20];
- ✓ «освітні пільги — виплата стипендій та повна або часткова компенсація вартості навчання для хорватських ветеранів та їхніх дітей у закладах середньої та вищої освіти» [20];
- ✓ «участь у приватизаційних процесах — ветерани мають право на безкоштовні акції у товариствах відповідно до положень законодавства про приватизацію (за умови, що раніше вони цим правом не скористалися)» [20];

- ✓ «щорічну одноразову матеріальну допомогу у розмірі близько 450 євро, яка надається з метою подолання складних життєвих обставин, забезпечення лікування та інших нагальних потреб» [20];
- ✓ «професійна реабілітація – у разі часткової або повної втрати працездатності колишні військовослужбовці мають право на проходження професійної реабілітації з метою здобуття нової спеціальності» [20];
- ✓ «працевлаштування – ветерани наділені пріоритетним правом займати вакантні посади у державних структурах, якщо відповідають умовам конкурсу. Додатково вони можуть отримати фінансову допомогу у розмірі близько 1300 євро для перекваліфікації чи підвищення кваліфікації» [20];
- ✓ «підтримка підприємницьких ініціатив – держава надає безповоротну фінансову допомогу у розмірі приблизно 5500 євро для започаткування власної справи» [20];
- ✓ «перевага в оренді – ветерани, які брали участь у бойових діях не менше одного року, мають першочергове право на оренду приміщень. Це право надається одноразово і без можливості передачі приміщення у суборенду» [20];
- ✓ «житлові кредити – колишні військовослужбовці користуються правом отримання кредитів на житло на пільгових умовах, значно вигідніших за ринкові. У випадку купівлі чи будівництва першої нерухомості держава надає пільгові кредити на покриття її вартості» [20];
- ✓ «доплата за догляд – ветеранам, які потребують постійної сторонньої допомоги, надається компенсація у розмірі близько 100 євро щомісячно для найманих осіб, що здійснюють догляд» [20];
- ✓ «стимулювання роботодавців – з метою заохочення підприємців до створення робочих місць для колишніх військовослужбовців та членів їхніх сімей держава надає безповоротну фінансову допомогу в розмірі до 20 тис. євро. Її величина залежить від кількості створених робочих місць для відповідної категорії громадян» [20].

Підбиваючи результати проведеного нами аналізу міжнародного досвіду реалізації ветеранської політики, варто наголосити, що провідна роль у системі соціальної підтримки ветеранів належить державі та створеним нею розгалуженим мережам профільних інституцій. При цьому роль територіальних громад у даному процесі здебільшого є допоміжною та виконує функцію додаткової підтримки. Така організаційна модель забезпечує єдність підходів до надання соціальних послуг ветеранам, незалежно від місця їх проживання чи рівня спроможності конкретної громади, що дозволяє зберігати високі стандарти соціального захисту та гарантувати рівність прав усіх ветеранів.

1.3. Аналіз стану державної політики щодо підтримки ветеранів

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації у лютому 2022 року перед Україною постала необхідність осучаснення та перегляду системи соціального захисту й підтримки військовослужбовців, ветеранів, родин загиблих Захисників і Захисниць, а також забезпечення для них комплексної допомоги. Важливою передумовою формування нової моделі ветеранської політики стало суттєве зростання частки населення, безпосередньо пов'язаної з військовою службою: діючих військовослужбовців, демобілізованих, осіб з інвалідністю чи пораненнями, а також членів родин полеглих. За попередніми прогнозами Міністерства у справах ветеранів, до моменту завершення бойових дій в Україні чисельність громадян із ветеранським статусом може сягнути понад 4–5 мільйонів осіб, тобто щонайменше 10 % населення країни. Це один із найвищих показників у світі у відсотковому співвідношенні серед держав, що мають розвинуті системи ветеранської політики. Відтак, «масштабність цієї категорії громадян зумовлює особливу актуальність завдань, спрямованих на задоволення їхніх потреб і впровадження нагальних змін як для держави, так і для суспільства» [49; 17].

Кабінетом Міністрів України у 2023 році затверджено «Стратегію формування системи переходу від військової служби до цивільного життя на період до 2032 року» [48]. У документі наголошується на необхідності комплексного оновлення чинного законодавства з метою забезпечення покрокової підтримки ветеранів у процесі їхньої адаптації та реінтеграції у мирне життя після завершення служби у лавах збройних сил. Серед ключових положень стратегії передбачено перегляд і модернізацію існуючого переліку соціальних гарантій та послуг, удосконалення порядку їх надання, а також впровадження сучасних механізмів моніторингу та контролю якості й затребуваності таких послуг. Запропонована система покликана забезпечити ветеранів і членів їхніх сімей сучасними та дієвими інструментами підтримки, що відповідатимуть актуальним викликам українського суспільства.

У липні 2023 року Міністерство у справах ветеранів України започаткувало пілотний проєкт «Помічник ветерана» у м. Вінниця, м. Дніпро, м. Львів та м. Миколаїв та їх областях. «Його метою є підготовка фахівців із числа ветеранів або членів їхніх родин, які на місцевому рівні, у територіальних громадах, надаватимуть професійну підтримку та послуги ветеранам, демобілізованим військовослужбовцям, а також Захисникам і Захисницям, що повертаються з фронту та проходять адаптацію й реінтеграцію в цивільне життя» [51].

З часом географію проєкту розширили ще на п'ять областей: Закарпатську, Київську, Полтавську, Сумську, Харківську, а також місто Київ. Згідно з планами Мінветеранів, «у 2025 році ініціатива мала стати загальнонаціональною, а кількість підготовлених фахівців мала сягнути орієнтовно 20 тисяч осіб» [51].

Ключова ідея проєкту полягає у принципі «рівний — рівному»: індивідуальний супровід здійснюватимуть саме ветерани, члени їхніх родин або родин загиблих військовослужбовців — тобто ті, хто безпосередньо пройшов шлях військової служби або був до нього дотичний. Такий підхід покликаний підвищити довіру та ефективність

соціальної підтримки, адже наставник має власний релевантний досвід, що сприяє кращій взаємодії та розумінню потреб ветеранів.

Реалізація проєкту «Помічники ветерана» відіграють ключову роль у процесі адаптації військовослужбовців до цивільного життя, спираючись на власний досвід проходження військової служби. Їхні завдання охоплюють підтримку під час соціальної реінтеграції, а також сприяння реалізації прав ветеранів на державний соціальний захист. Як наголошує заступниця міністра у справах ветеранів України С. Березіна, «підхід відрізняється від інших видів підтримки тим, що джерелом допомоги є рівна за статусом людина, яка фундаментально схожа на того, кому вона надає допомогу» [51].

Фінансування проєкту передбачене за рахунок державного та місцевих бюджетів, а також коштів донорів та міжнародних партнерів.

Підготовка фахівців здійснюється на базі закладів вищої освіти за спеціально розробленими освітніми програмами у Центрах ветеранського розвитку. «Після завершення навчання учасники проходять працевлаштування у Сервісні офіси, створені в громадах пілотних регіонів» [25].

«Сервісні офіси виконують функції координації та взаємодії між державними й недержавними надавачами соціальних послуг, забезпечують моніторинг їх якості та коригування відповідно до потреб і запитів ветеранської спільноти» [17].

На початку 2023 року в Україні розпочала роботу веб-платформа «Є-ветеран», яка забезпечує надання електронних сервісів та послуг для ветеранів і членів їхніх сімей рис. 1.3. Платформа акумулює узагальнену інформацію про систему соціальних гарантій і пільг, а також містить дані щодо можливостей професійної адаптації, підвищення кваліфікації, навчання з повною або частковою компенсацією вартості, доступу до грантових програм для започаткування чи розвитку підприємницької діяльності тощо.

Рис.1.3. Перелік послуг представленої на платформі «Є-ветеран»

Впровадження автоматизованого документообігу в системі соціальної підтримки ветеранів є об'єктивною вимогою часу, спрямованою на максимальне спрощення процедур отримання статусів, соціальних пільг і гарантій, а також доступу до різноманітних електронних сервісів.

У межах розвитку цифрових інструментів соціальної підтримки, за сприяння Товариства Червоного Хреста України, ветерани війни, які отримали інвалідність внаслідок виконання бойових завдань і належать до I або II групи осіб з інвалідністю внаслідок війни, можуть отримати грошову допомогу в розмірі 4 тис. грн на місяць протягом чотирьох місяців. Таким чином, загальний обсяг виплат для одного ветерана становить 16 тис. грн.

Заявки на отримання зазначеної допомоги, а також на інші доступні послуги, подаються через особистий електронний кабінет на порталі «Є-ветеран» шляхом заповнення онлайн-форми та підписання її за допомогою кваліфікованого електронного підпису.

Крім того, за ініціативи Міністерства у справах ветеранів України розроблено модель комплексної послуги «Шлях реабілітації та відновлення Захисника та Захисниці» [47], яка передбачає «забезпечення військовослужбовців, поранених унаслідок бойових дій, високоякісною медичною, реабілітаційною, психосоціальною, інформаційно-консультаційною та, за потреби, юридичною підтримкою» [47].

Слід зауважити, що реалізація нових підходів у формуванні сучасної ветеранської політики України здійснюється у тісній співпраці між низкою центральних органів виконавчої влади. Така міжвідомча взаємодія спрямована на комплексне врегулювання різних аспектів соціального захисту та забезпечення належної підтримки ветеранів, що, у свою чергу, свідчить про консолідованість дій уряду та усвідомлення пріоритетності вирішення проблем ветеранської спільноти.

Як зазначає заступниця Міністра у справах ветеранів з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації Тетяна Калита, «необхідно зробити якомога менше точок входу для отримання ветеранами належного та швидкого сервісу з відповідним рівнем обслуговування і поваги» [23]. Ця позиція відображає сучасну тенденцію до цифровізації та оптимізації процедур надання послуг ветеранам, що є важливою умовою підвищення ефективності державної ветеранської політики.

Водночас викликом сьогодення залишається спільне напрацювання єдиного підходу до надання ветеранських послуг на всіх рівнях державного управління — від центральних органів до обласних військових адміністрацій і органів місцевого самоврядування. Не менш важливим завданням є розширення мережі надавачів цих послуг із забезпеченням їх доступності, актуальності та належної якості.

Висновки до Розділу 1

Ескалація військового конфлікту у 2014 році та повномасштабне вторгнення РФ в Україну у лютому 2022 року стали найдовшим та наймасштабнішим проявом військової ескалації на території Європи з часу завершення Другої світової війни.

У зв'язку з цим одним із пріоритетних завдань державної політики є забезпечення належної підтримки ветеранів війни — осіб, які, ризикуючи власним життям і свободою, стали на захист незалежності та

територіальної цілісності України. Важливою складовою цього процесу є створення ефективної системи пільг, послуг і гарантій, що сприятимуть їхній успішній реінтеграції у цивільне життя.

Відповідно до наведеного у нашому дослідженні визначення статусу ветерана війни в законодавчій площині істотно відрізняється від його суспільного сприйняття. Так, згідно із Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», до категорії ветеранів належать учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, члени сімей загиблих Захисників і Захисниць, а також інші особи, які не брали безпосередньої участі у військових діях. Такий підхід зумовлює певне розширення меж ветеранського статусу, що, своєю чергою, викликає суспільні суперечності та нерозуміння сутності поняття «ветеран».

Крім того, актуальною проблемою залишається «моральна застарілість» чинного законодавства, зокрема відсутність чіткого розподілу повноважень між міністерствами, центральними органами виконавчої влади, їхніми територіальними підрозділами та органами місцевого самоврядування. Неврегульованим також є питання фінансування пільг і послуг із державного та місцевих бюджетів, що призводить до дублювання функцій і перекладання відповідальності.

Таким чином, важливим напрямом удосконалення сучасної політики щодо підтримки ветеранів України є оновлення нормативно-правової бази, уніфікація термінології та забезпечення прозорого розподілу повноважень і фінансових ресурсів між органами влади різних рівнів.

Нинішні ветерани та колишні військові ЗСУ після демобілізації зіткаються з проблемою невідповідності чинних державних програм підтримки їхнім реальним потребам у повсякденному житті. Як наслідок, значна частина ветеранів не отримує належного рівня допомоги з боку держави, що ускладнює процес їх соціальної адаптації, психологічного відновлення та інтеграції у цивільне середовище.

Проаналізований досвід реалізації успішних ветеранських політик США, Великобританії, Ізраїлю та Хорватії дає можливість посилити та

розвинути сучасні підходи до формування сучасної української моделі державної ветеранської політики. Правові норми та механізми соціальної підтримки ветеранів, що ефективно функціонують у зазначених державах, можуть бути адаптовані та впроваджені у вітчизняне законодавче поле з урахуванням українського контексту. Застосування такого міжнародного досвіду сприятиме підвищенню рівня соціального забезпечення ветеранів в Україні, розвитку системи їхньої реабілітації та адаптації, а також зростанню престижу військової служби у суспільстві, як це спостерігається у Сполучених Штатах Америки чи Ізраїлі.

Вивчення міжнародного досвіду стало важливою основою для впровадження в Україні низки сучасних проєктів і програм у межах інституційної реформи ветеранської політики. Зокрема, у 2023 році було запущено інформаційний вебпортал ветеранських послуг «Є-ветеран», пілотний проєкт «Помічник ветерана», а також програму комплексної підтримки та реабілітації «Шлях реабілітації та відновлення Захисника та Захисниці» та інші ініціативи, спрямовані на розширення доступу ветеранів до державних послуг, підвищення їхньої якості та ефективності.

В нинішніх реаліях, стає очевидним, що формування сучасної ветеранської політики України має ґрунтуватися на колективному військовому досвіді суспільства, успішних міжнародних практиках та українській ментальності. Не менш значущим аспектом є налагодження відкритої, прозорої та чіткої комунікації між усіма сторонами взаємодії — державними інституціями, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та самими ветеранами. Ветерани й члени їхніх родин повинні мати повне розуміння своїх прав, перспектив і можливостей, формувати реалістичні очікування щодо власного майбутнього та відчувати постійну підтримку з боку держави й громади. Саме такий підхід здатен забезпечити стійку довіру до державної політики та сприятиме формуванню цілісної системи соціальної інтеграції захисників України.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПІДТРИМКИ ВЕТЕРАНІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

2.1. Аналіз наявних установ що реалізують політику у сфері підтримки ветеранів

З огляду на значну частку ветеранського населення в Україні, що збільшилась внаслідок російсько-української війни, проблема актуалізації та осучаснення механізмів соціальної підтримки відповідно до реальних потреб ветеранів набуває першочергового та стратегічного значення для уряду й держави загалом. Тривале перебування на фронті впливає не лише на психоемоційний та матеріальний стан ветеранів, але й суттєво ускладнює процес їхньої подальшої адаптації та реінтеграції у мирне життя.

«Соціальна підтримка — це визначені законом соціальні виплати, пільги та послуги, надання яких забезпечується уповноваженими органами соціального захисту за кошти державного та місцевого бюджету, Пенсійного фонду України, а також інших джерел, які законодавчо не заборонені» [34]. Відповідно до законодавчого визначення, під соціальною підтримкою розуміють сукупність заходів, програм і послуг соціального, психологічного, освітнього, житлового та іншого спрямування, метою яких є сприяння адаптації й реінтеграції військовослужбовців після звільнення зі служби, забезпечення їх гідного рівня та добробуту.

Законодавством України визначено, що першими інституціями, до яких можуть звернутися військовослужбовці, ветерани війни та військової служби у сфері забезпечення їх гарантованого державою права на соціальний захист і підтримку, є:

➤ територіальні центри комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та СП) Міністерства оборони;

- регіональні відділи Міністерства у справах ветеранів України;
- центри надання соціальних послуг (ЦНСП) територіальних громад.

У процесі співпраці та координації своїх зусиль ці установи мають забезпечувати комплексну підтримку колишніх військовослужбовців, ветеранів війни, членів їхніх сімей та всіх, хто був дотичний до військової служби й потребує допомоги.

Початок військової агресії російської федерації проти України у 2014 році (АТО, згодом – ООС) зумовив необхідність термінового розроблення та впровадження органами виконавчої влади нових механізмів соціальної підтримки.

- Обласні та районні управління/департаменти соціального захисту населення (УСЗН) відповідали за надання соціальних послуг і гарантій військовослужбовцям та їхнім родинам.

- Районні та обласні центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (ЦСССДМ) забезпечували реалізацію права ветеранів та членів їхніх сімей на консультаційні, психологічні послуги, соціальний супровід та адаптацію до цивільного життя.

Таким чином, після 2014 року було закладено основу для системної державної політики у сфері соціального захисту ветеранів та членів їхніх родин, яка згодом трансформувалася у більш розгалужену мережу установ першого контакту.

Унаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну у лютому 2022 року, а також в умовах загальної мобілізації резервістів, осіб із бойовим досвідом участі в АТО та ООС, інших військовозобов'язаних громадян, постала гостра потреба в розширенні мережі закладів соціального спрямування.

Такі установи мають бути спроможними:

- надавати широкий спектр соціальних, психологічних і професійних послуг для ветеранів, які вже повернулися з фронту;

➤ підготувати інфраструктуру для роботи з тими, хто повернеться після завершення бойових дій та потребуватиме комплексної підтримки для успішної інтеграції у цивільне життя.

Реалізація державної політики у сфері соціального захисту ветеранів війни та членів їхніх сімей здійснюється за участі трьох ключових міністерств: Міністерства оборони України, Міністерства у справах ветеранів України, Міністерства соціальної політики України.

У структурі кожного з цих центральних органів виконавчої влади функціонують відповідні спеціалізовані підрозділи та установи, які реалізують державні програми підтримки ветеранів, координують дії територіальних органів виконавчої влади, забезпечують взаємодію з ветеранськими громадськими об'єднаннями, виступають провідниками у формуванні нової державної ветеранської політики, адаптованої до викликів воєнного часу.

Рис. 2.1 Діюча мережа органів державної влади та їх структурних підрозділів відповідальних за роботу з ветеранами та їх сім'ями [43].

Організацію та надання соціального захисту і підтримки ветеранів війни та членів їхніх сімей у системі Міністерства оборони України забезпечує Департамент соціального забезпечення Міністерства оборони України, а також територіальні центри комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та СП) у структурі Сухопутних військ Збройних Сил України.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 154 від 23 лютого 2022 року «Про затвердження Положення про територіальні

центри комплектування та соціальної підтримки» [35], ТЦК та СП у межах визначених законом повноважень:

- забезпечують соціальний і правовий захист ветеранів, військовослужбовців та членів їхніх сімей;
- надають допомогу в оформленні документів, що стосуються отримання грошових виплат у випадках загибелі (смерті) військовослужбовця, встановлення інвалідності чи часткової втрати працездатності внаслідок військової служби;
- здійснюють координацію взаємодії з іншими органами виконавчої влади – Пенсійним фондом України, управліннями соціального захисту населення, відділеннями Міністерства у справах ветеранів, центрами соціальних служб тощо – щодо забезпечення ветеранів іншими державними гарантіями, пільгами та виплатами;
- контролюють виплату належної грошової допомоги та організують скерування ветеранів до санаторно-курортних закладів на реабілітацію й оздоровлення.

Станом на кінець 2024 року в Україні функціонує широка мережа ТЦК та СП – понад 200 відділів (разом із філіями понад 300), які розташовані практично у кожному великому місті та колишньому районному центрі. Усі вони структурно розподілені між оперативними командуваннями: «Захід», «Південь», «Схід», «Північ».

Широка мережа територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та СП), розміщених по всій території України, мала б забезпечити доступність звільнених військовослужбовців до першочергової допомоги в оформленні необхідних документів; роз'яснення щодо обсягу належної соціальної підтримки для ветеранів та членів їхніх сімей; отримання гарантованих державою пільг і грошового забезпечення.

Однак, на практиці реалізація покладених Постановою Кабінету Міністрів України функцій часто ускладнена через низку системних проблем, зокрема недостатньою кількістю кваліфікованих фахівців, які

відповідають за напрям соціального захисту у складі ТЦК та СП; низький рівень довіри громадян до цієї інституції, що сформувався як унаслідок радянського спадку, так і через брак системного підходу до ветеранської політики в минулі роки.

Ці чинники суттєво перешкоджають ефективному виконанню соціальної місії ТЦК та СП, знижують якість надання послуг та ускладнюють доступ ветеранів до гарантованої державної підтримки.

28 листопада 2018 року на засіданні Кабінету Міністрів України ухвалено постанову № 986, якою було утворено Міністерство у справах ветеранів України. Відповідно до Положення про діяльність Міністерства, «воно визначене як центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері соціального захисту ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, постраждалих учасників Революції Гідності, а також членів сімей таких осіб і сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України» [12].

Створення Міністерства у справах ветеранів України стало важливим етапом інституціоналізації державної ветеранської політики та формування єдиного центру координації заходів із соціального захисту та реабілітації ветеранів. Вперше на рівні центрального органу виконавчої влади було систематизовано повноваження, спрямовані на комплексне забезпечення прав і гарантій осіб, які брали участь у бойових діях або постраждали внаслідок воєнних конфліктів.

З метою реалізації державної ветеранської політики та забезпечення наближеності послуг до громадян у кожній області України та місті Києві створено регіональні відділення Міністерства, які здійснюють оперативну координацію діяльності з місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та ветеранськими громадськими об'єднаннями.

У структурі центрального апарату Міністерства функціонує Департамент соціальної роботи, діяльність якого спрямована на надання статусів ветеранів війни та членів їхніх сімей; розроблення й реалізацію програм житлового забезпечення ветеранів, зокрема виплату грошової

компенсації за належні для отримання житлові приміщення за рахунок субвенцій з державного бюджету; забезпечення виплат одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) військовослужбовця відповідно до норм чинного законодавства.

Таким чином, утворення Міністерства у справах ветеранів України стало ключовим кроком у формуванні сучасної моделі державного управління у сфері соціального захисту ветеранів. Воно сприяло централізації управлінських функцій, підвищенню ефективності міжвідомчої взаємодії та впровадженню комплексного підходу до соціальної, психологічної та економічної підтримки ветеранів війни і членів їхніх сімей.

У структурі Міністерства у справах ветеранів України важливе місце посідає Департамент забезпечення переходу від військової служби до цивільного життя, діяльність якого спрямована на формування комплексної системи підтримки військовослужбовців, ветеранів війни, членів їхніх сімей, а також родин загиблих (померлих) захисників і захисниць України. Основними завданнями цього підрозділу є забезпечення доступу до всебічної психологічної та медичної допомоги, створення ефективних інструментів соціальної, професійної та економічної адаптації ветеранів, а також їх залучення до освітніх і культурних програм.

Сучасні виклики вимагають від Міністерства не лише розширення спектра послуг, а й запровадження системи моніторингу та оцінювання їхньої якості, що дозволить забезпечити відповідність державних програм реальним потребам ветеранського середовища та підвищити ефективність політики реінтеграції ветеранів у цивільне життя.

Важливу роль у цьому процесі відіграє Український ветеранський фонд, створений у 2021 році при Міністерстві у справах ветеранів України. Діяльність Фонду спрямована на підтримку ветеранів під час переходу від військової служби до цивільного життя через надання інформаційно-консультаційних, правових, освітніх та фінансових послуг. Зокрема, Фонд забезпечує надання правової допомоги ветеранам та членам їхніх сімей;

організовує освітні курси та тренінги з метою професійної перепідготовки; надає грантову підтримку для започаткування підприємницької діяльності або розвитку власної справи; здійснює аналітичні дослідження, опитування та моніторинг стану ветеранського середовища для формування науково обґрунтованих підходів до реалізації державної ветеранської політики.

Можемо констатувати, що діяльність Департаменту забезпечення переходу від військової служби до цивільного життя та Українського ветеранського фонду є ключовими складовими нової моделі державної політики у сфері підтримки ветеранів, орієнтованої на довгострокову реінтеграцію, підвищення якості життя та сприяння активній участі ветеранів у соціально-економічному розвитку країни.

Одним із ключових напрацювань Міністерства у справах ветеранів України є створення Єдиного державного реєстру ветеранів війни. У цьому реєстрі акумулюється інформація про ветеранів війни, осіб з інвалідністю внаслідок війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України, Героїв Небесної Сотні, постраждалих учасників Революції Гідності, а також учасників бойових дій на території інших держав.

Функціонування цього реєстру має стратегічне значення, адже воно створює інформаційне підґрунтя для реформування системи державної підтримки ветеранів відповідно до їхніх індивідуальних потреб і життєвих обставин. За умови ефективного адміністрування реєстру Міністерство у справах ветеранів може здійснювати персоніфікований підхід до надання соціальних послуг, оптимізувати обсяг державних ресурсів і підвищити адресність підтримки.

Водночас на практиці процес функціонування Єдиного державного реєстру ветеранів супроводжується низкою організаційних та інституційних труднощів, зокрема:

- недостатньою координацією між відомствами;
- браком фінансових і кадрових ресурсів;
- обмеженими технічними можливостями адміністрування даних;

➤ нечіткістю або неточностями у нормативно-правовій базі, що регламентує порядок соціального захисту ветеранів.

Ці чинники гальмують повноцінну реалізацію основного завдання реєстру — «створення єдиної цифрової системи обліку ветеранів для ефективного управління програмами соціальної підтримки» [43].

Паралельно з цим Міністерство соціальної політики України здійснює формування та реалізацію загальнодержавної політики соціального захисту уразливих категорій населення, зокрема ветеранів війни, військовослужбовців, осіб з інвалідністю внаслідок війни, членів сімей загиблих Захисників і Захисниць України.

На регіональному та місцевому рівнях реалізацію цієї політики забезпечують департаменти та управління соціального захисту населення, діяльність яких спрямована на:

➤ надання інформаційно-консультаційних послуг;
➤ роз'яснення механізмів отримання соціальних допомог і пільг;
➤ прийом і опрацювання документів для призначення державних виплат відповідно до чинного законодавства.

У переважній більшості випадків ветерани та члени їхніх сімей звертаються саме до структур соціального захисту за консультаціями щодо порядку отримання матеріальної допомоги, оформлення пільг, реабілітаційних програм чи інших видів соціальної підтримки. Отже, система соціального захисту ветеранів в Україні функціонує у форматі міжвідомчої взаємодії між Міністерством у справах ветеранів (яке забезпечує політичну та інформаційну координацію) та Міністерством соціальної політики (яке виконує практичну, операційну функцію з надання послуг). Ефективність цієї взаємодії значною мірою визначатиме результативність реалізації державної ветеранської політики у післявоєнний період.

Важливою ланкою у системі соціальної підтримки ветеранів війни та членів їхніх сімей є центри надання соціальних послуг (ЦНСП) та центри соціальних служб (ЦСС), що здійснюють свою діяльність у межах

територіальних громад. Ці інституції виконують функцію безпосередніх виконавців державної соціальної політики на місцевому рівні та забезпечують надання комплексу послуг, серед яких соціальне консультування та інформування щодо пільг, виплат і програм підтримки; соціальний супровід ветеранів та їхніх сімей; психологічна підтримка та адаптація до цивільного життя.

Саме на рівні територіальних громад відбувається реінтеграція та адаптація ветеранів, тому фахівці із соціальної роботи виступають особами першого контакту у процесі взаємодії ветерана з системою державної підтримки. Відтак, якість і результативність надання послуг значною мірою залежать від кваліфікації та компетентності соціальних працівників, а також від наявності в громадах належних ресурсів і програмної підтримки.

З метою посилення спроможності громад у 2023 році Міністерство соціальної політики України ініціювало низку пілотних проєктів із запровадження нових соціальних послуг, орієнтованих на інноваційні підходи до підтримки ветеранів та інших уразливих категорій населення. Реалізація цих проєктів здійснюється шляхом надання субвенцій із державного бюджету територіальним громадам; експертного супроводу на етапах планування та впровадження нових видів соціальних послуг; укладання договорів і контрактів із надавачами соціальних послуг, які зареєстровані у Державному реєстрі надавачів соціальних послуг.

В умовах воєнного стану та зростання потреб у соціальній реабілітації ветеранів війни Міністерство соціальної політики України у 2023 році розпочало реалізацію низки пілотних проєктів, спрямованих на розширення спектра соціальних послуг у територіальних громадах. Ці ініціативи спрямовані на формування стійкої системи підтримки ветеранів, їхніх родин та осіб, які зазнали впливу війни, через розвиток інноваційних підходів до соціальної роботи.

1. Послуга життєстійкості у громадах.

Одним із таких проєктів стала послуга життєстійкості, що передбачає створення у громадах спеціалізованих центрів або осередків, у яких ветерани та члени їхніх родин можуть отримати психосоціальну підтримку, консультації фахівців, а також допомогу у подоланні наслідків стресу й тривожності. «Основною метою цієї послуги є формування стресостійкості та психологічної адаптації громадян у складних умовах воєнного часу» [22].

2. Програма соціального відновлення ветеранів разом із родиною.

Іншим напрямом є програма соціального відновлення ветеранів і членів їхніх сімей, яка передбачає двотижневий курс реабілітації у санаторно-курортних або рекреаційних закладах.

У межах програми ветерани та їхні близькі отримують доступ до послуг психологів, соціальних працівників і соціальних педагогів, що сприяє психоемоційному відновленню, відновленню сімейних стосунків та зниженню ризику соціальної ізоляції.

3. Програма професійної адаптації та соціального супроводу.

Третім важливим напрямом є програма професійної адаптації та соціального супроводу на робочому місці, яка передбачає створення нових робочих місць, підвищення доступності працевлаштування для ветеранів та осіб з інвалідністю внаслідок війни, а також залучення асистентів для супроводу в процесі трудової інтеграції. Ця програма сприяє поступовому переходу ветеранів до активного економічного життя, зміцненню їхньої самостійності та соціального статусу.

Таким чином на сучасному етапі Міністерство поступово переходить від моделі пасивного соціального забезпечення (у вигляді виплат і компенсацій) до моделі активної соціальної інтеграції, яка орієнтована на розвиток людського потенціалу, професійну самореалізацію та відновлення соціальних зв'язків ветеранів. Такий підхід забезпечує довгострокову ефективність державної політики, спрямованої на підтримку ветеранів, їхніх сімей і громад у післявоєнний період.

2.2. Аналіз сучасних інструментів які залучені до процесу реалізації державної політики підтримки ветеранів

Станом на 1 вересня 2025 року Міністерство у справах ветеранів України втілює в життя десятки проєктів у рамках інституційної реформи утворення системи переходу від військової служби до цивільних умов життя та реалізує комплекс заходів, що необхідні для їх ефективної реалізації.

На початок жовтня поточного року в Україні у 16 областях та 35 районних державних адміністраціях утворено самостійні структурні підрозділи з питань ветеранської політики. Зазначені підрозділи забезпечують реалізацію державної політики у сфері соціального захисту ветеранів та членів їхніх сімей, а також сприяють дотриманню прав і свобод цих осіб під час переходу від військової служби до цивільного життя.

З метою уніфікації підходів до організації роботи ветеранських інституцій, наказом Міністерства у справах ветеранів України від 5 червня 2024 року № 168 затверджено методичні рекомендації щодо створення та функціонування ветеранських просторів. Одночасно було підготовлено проєкт постанови Кабінету Міністрів України «Про деякі питання створення, забезпечення функціонування ветеранських просторів, а також формування та ведення Переліку ветеранських просторів». У рамках формування єдиного стилістичного підходу до позиціонування ветеранських ініціатив також розроблено брендбук ветеранських просторів, що сприятиме їх впізнаваності та інтеграції в єдиний інформаційний простір.

Крім того, відповідно до спільного наказу Міністерства у справах ветеранів України та Міністерства освіти і науки України «Про запровадження пілотних проєктів зі створення мережі центрів ветеранського розвитку на базі закладів вищої освіти», відкрито 19 таких

центрів. Основною метою їх діяльності є створення умов для здобуття, відновлення та вдосконалення професійних знань, умінь і навичок ветеранів та членів їхніх сімей. Діяльність центрів спрямована на підвищення рівня професійної мобільності, конкурентоспроможності на ринку праці та успішну соціально-економічну реінтеграцію колишніх військовослужбовців.

Одним із сучасних напрямів діяльності Міністерства у справах ветеранів України є впровадження проєкту «Паспорт громади, доступної для ветеранів війни», який має на меті створення умов для реалізації ветеранських політик на місцевому рівні через єдині стандартизовані підходи, зрозумілі для ветеранів і ветеранок. У межах цього проєкту визначено перелік критеріїв оцінювання громад, що охоплюють питання інклюзивності, соціальної адаптації, створення ветеранських просторів, забезпечення доступу до послуг, а також вшанування пам'яті Захисників і Захисниць України. Станом на сьогодні проведено аналіз актуальної проблематики та потреб ветеранської спільноти, а також розпочато моніторинг рівня забезпечення таких потреб у громадах, що дозволить у подальшому формувати цілісну модель «ветеранської спроможності» громад.

Паралельно з цим Міністерство з 2020 року реалізує низку бюджетних програм, спрямованих на забезпечення житлових прав ветеранів війни та членів їхніх сімей. Основним механізмом є надання субвенцій із державного бюджету місцевим бюджетам для виплати грошової компенсації за належні для отримання житлові приміщення. Станом на 2025 рік до місцевих бюджетів уже перераховано 3,6 млрд грн на відповідні компенсаційні виплати. Загалом на поточний рік було передбачено 5,7 млрд грн, що дозволить забезпечити житлом приблизно 2,5 тис. ветеранів війни та членів їхніх родин. Станом на момент підготовки звіту 995 ветеранів і членів сімей загиблих уже отримали грошову компенсацію, а дев'ять родин придбали житло.

Крім того, Міністерством розробляється нова програма компенсації за оренду житла для Захисників і Захисниць України, які повертаються з війни. Ця ініціатива покликана стати гнучким механізмом тимчасового житлового забезпечення, що дозволить прискорити процес соціальної адаптації ветеранів, зменшити навантаження на місцеві бюджети та підвищити мобільність осіб, які повертаються до цивільного життя.

У межах реалізації державної ветеранської політики Міністерство у справах ветеранів України (Мінветеранів) запровадило масштабний проєкт ветеранських просторів «VETERAN HUB / VETERAN PRO», що охоплює усі регіони України. Метою створення таких просторів є забезпечення комплексного супроводу ветеранів та членів їхніх сімей під час переходу від військової служби до цивільного життя, а також створення єдиного безпечного середовища для отримання соціальних, психологічних, освітніх і правових послуг.

Відповідно до Указу Президента України, передбачено низку завдань, серед яких забезпечення територіальної доступності ветеранських просторів у громадах; організація комплексної реабілітації та соціальної адаптації ветеранів; розвиток взаємодії з надавачами соціальних, медичних, освітніх та правових послуг; надання інформаційно-консультативної допомоги та правової підтримки ветеранам і членам їхніх сімей.

Створення таких центрів сприяє децентралізації системи ветеранської підтримки, роблячи послуги більш доступними, адресними та інтегрованими у місцеві соціальні структури. Ветеранські простори фактично виконують роль інституційних хабів взаємодії держави, громад і ветеранських організацій.

Важливим елементом розвитку системи супроводу стало ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України від 2 серпня 2024 року № 881 «Деякі питання забезпечення інституту помічника ветерана в системі переходу від військової служби до цивільного життя». Цим документом упроваджено посаду «фахівця із супроводу ветеранів війни та

демобілізованих осіб», який забезпечує інформаційний, правовий і соціальний супровід ветеранів.

Основними напрямками діяльності фахівця є надання консультацій щодо отримання статусу, пільг і соціальних послуг, допомога в оформленні документів на отримання житла, медичної реабілітації, працевлаштування, супровід у започаткуванні власної справи або проходженні навчальних програм, координація із соціальними службами, медичними закладами та роботодавцями, надання юридичної допомоги ветеранам та членам їхніх сімей.

Вважаємо що упровадження цього інституту має на меті створення персоналізованої системи підтримки ветеранів, орієнтованої на індивідуальні потреби кожного, що дозволяє забезпечити ефективну реінтеграцію у суспільство та знизити ризики соціальної дезадаптації.

У межах удосконалення системи соціальної підтримки ветеранів війни та осіб, звільнених із військової служби, в Україні впроваджуються нові інституційні механізми та цифрові сервіси, спрямовані на забезпечення доступності, оперативності та адресності соціальних послуг.

Станом на сьогодні триває процес формування кадрового потенціалу системи супроводу ветеранів. Подано 124 онлайн-заявки на посади фахівців із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб, серед яких 79 – жінки та 45 – чоловіки. Ці фахівці мають стати ключовою ланкою між ветераном і державними структурами, забезпечуючи індивідуальний підхід у наданні допомоги та соціального супроводу.

З метою розширення доступу до консультативних послуг спільно з Товариством Червоного Хреста України запущено Єдину ветеранську лінію — цілодобовий сервіс підтримки за телефоном 0 800 505 217. Фахівці гарячої лінії надають консультації з питань психосоціальної підтримки, реалізації пільг, житлового забезпечення, отримання грошової допомоги та компенсацій, медичного обслуговування й юридичної підтримки. Станом на звітний період кількість звернень до Єдиної

ветеранської лінії становить 21 624 дзвінки, що свідчить про високий рівень попиту на ці послуги серед цільової аудиторії.

Одним із ключових напрямів цифровізації ветеранської політики є впровадження проектів «Адмінсервіс Ветеран» та «Я — Ветеран», що передбачають масштабування надання адміністративних послуг за принципом «єдиного вікна» через мережу центрів надання адміністративних послуг (ЦНАПів) по всій Україні. Ці проекти вже реалізуються у восьми областях і спрямовані на створення уніфікованої системи обслуговування ветеранів війни, членів їхніх сімей та родин загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України.

Станом на кінець 2024 року відкрито 1279 «єдиних вікон» та 317 мобільних валіз, що забезпечують надання адміністративних і соціальних послуг ветеранам у віддалених населених пунктах. Такий підхід сприяє інституційному зближенню державних сервісів і громадян, спрощує бюрократичні процедури та підвищує ефективність системи державної підтримки ветеранів.

Важливою складовою державної політики у сфері соціального захисту ветеранів є забезпечення доступу до якісної психологічної допомоги як необхідного елемента процесу реабілітації, реінтеграції та переходу від військової служби до цивільного життя.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 16 серпня 2024 року № 953 «Про внесення змін до пункту 40 Порядку та умов надання психологічної допомоги ветеранам війни, членам їхніх сімей та деяким іншим категоріям осіб» було відкрито доступ до безоплатної психологічної допомоги за принципом трирівневої системи організації та надання послуг, яка включає соціально-психологічну підтримку та супровід це первинна допомога, спрямована на стабілізацію емоційного стану ветерана та членів його сім'ї, адаптацію до умов мирного життя; психологічну допомогу та індивідуальні або групові консультації, спрямовані на опрацювання психологічних наслідків бойового досвіду.

Комплексну медико-психологічну допомогу у форматі спеціалізованих заходів за участю лікарів-психологів, психіатрів, психотерапевтів та медичних працівників. Послуги можуть надаватися у різних форматах – стаціонарно, амбулаторно або дистанційно, що забезпечує їхню доступність для ветеранів у будь-якому регіоні країни.

Згідно Порядку та умов надання психологічної допомоги ветеранам війни, членам їхніх сімей та деяким іншим категоріям осіб, схваленого постановою КМУ від 29.11.2022 року №1338, з квітня 2024 року розпочався процес включення суб'єктів надання послуг до Реєстру суб'єктів надання психологічної допомоги для ветеранів та їхніх сімей (далі – Реєстр) і укладання договорів з такими установами.

Наразі функціонує Реєстр суб'єктів надання послуг із психологічної допомоги ветеранам та їхнім родинам, до якого вже включено 30 суб'єктів і 73 фахівця, що надають психологічні послуги в 13 областях України та місті Києві. Створення Реєстру стало інституційною основою для запровадження системного підходу до надання психологічної допомоги, підвищення якості послуг і контролю за дотриманням професійних стандартів у цій сфері.

У межах розвитку сучасної системи психосоціальної підтримки ветеранів війни, військовослужбовців та членів їхніх сімей в Україні впроваджуються цифрові ресурси, що забезпечують доступність, анонімність та безперервність отримання психологічної допомоги.

Так до прикладу одним із таких інноваційних інструментів є онлайн-ресурс психологічної допомоги «MARTA», розроблений спеціально для Захисників, Захисниць України та членів їхніх родин. Платформа функціонує як діагностична система, що дозволяє користувачам анонімно здійснити самостійну перевірку стану ментального здоров'я та отримати персоналізовані рекомендації щодо його покращення.

Система MARTA забезпечує попередню оцінку психоемоційного стану, рівня тривожності, якості сну, схильності до депресивних проявів;

можливість самостійного моніторингу показників ментального здоров'я у динаміці; доступ до інформаційних матеріалів з психопрофілактики.

Діагностичний інструмент «MARTA» отримав схвалення Мережі Травматичного Стресу Європейського Коледжу Нейропсихофармакології та Всеукраїнської асоціації психосоматичної медицини, що підтверджує його відповідність міжнародним стандартам у сфері психічного здоров'я. Станом на 2024 рік онлайн-ресурсом скористалися понад 90 тисяч користувачів, що свідчить про високий рівень довіри та затребуваності цифрових форм психологічної підтримки серед ветеранів і членів їхніх родин.

Важливим елементом системи кризової допомоги є також гаряча лінія психологічної підтримки для ветеранів та їхніх сімей, яка функціонує з 27 червня 2022 року за номером 0-800-33-20-29. Лінія працює цілодобово та безкоштовно, забезпечуючи можливість отримання консультацій від кваліфікованих психологів у кризових ситуаціях. Згідно даних УВФ (рис 2.2) найпоширеніші звернення на гарячу лінію стосувались саме питань соціального характеру (51%), найменше (3%) медико-психологічних питань. Станом на 19 вересня 2025 року на гарячу лінію звернулися понад 50 тисяч користувачів.

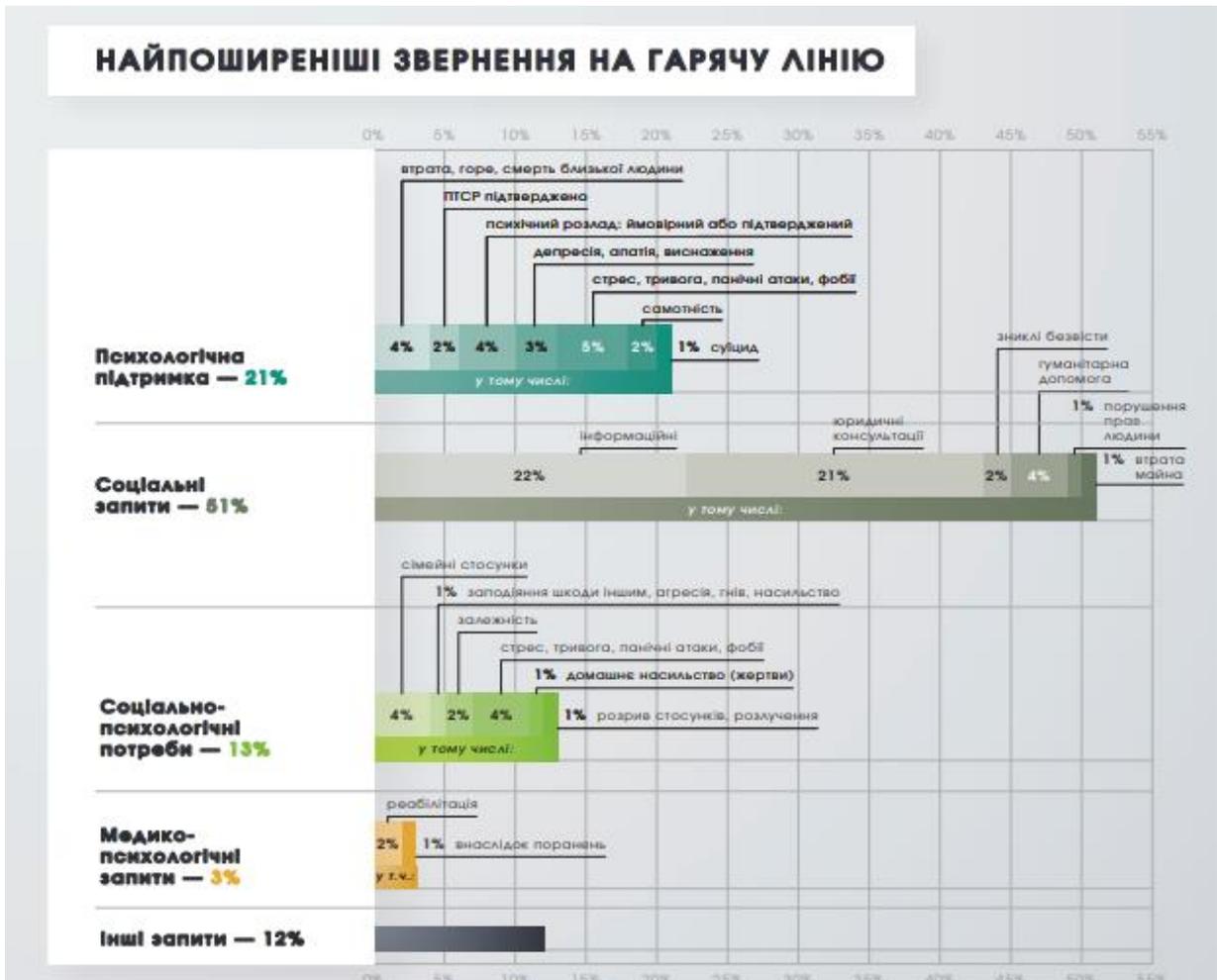

Рис. 2.2. Інфографіка звернень на гарячу лінію протягом 2024 року за даними УВФ [47]

У березні 2024 року в Україні відновлено роботу Бородянського центру соціально-психологічної реабілітації, який став одним із ключових осередків комплексної допомоги ветеранам, членам їхніх сімей, а також іншим громадянам, що постраждали внаслідок війни. Центр надає широкий спектр послуг, зокрема соціальну та психологічну підтримку; юридичні консультації; спортивно-оздоровчі заходи, спрямовані на фізичну реабілітацію та адаптацію.

Наразі здійснюються заходи щодо розширення інституційної спроможності Центру, а також ведуться переговори про створення аналогічних центрів у регіонах України, що сприятиме формуванню мережі реабілітаційних осередків, орієнтованих на потреби ветеранів і членів їхніх родин.

Діяльність таких центрів охоплює широкий спектр соціально-психологічних послуг, спрямованих на підтримку соціального статусу та повноцінної життєдіяльності ветеранів; забезпечення їхньої соціальної адаптації, саморозвитку та самореалізації; подолання життєвих труднощів, кризових ситуацій та їх наслідків; відновлення психічного здоров'я і формування навичок психологічної стійкості.

Одним із напрямів розширення системи ветеранських послуг став пілотний проєкт із зубопротезування, який реалізується Національною службою здоров'я України (НСЗУ) у межах Програми медичних гарантій — пакету «Зубопротезування окремих категорій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України». Цей проєкт є прикладом міжвідомчої взаємодії у сфері медичної та соціальної реабілітації ветеранів.

Крім того, Міністерством у справах ветеранів України було перезапущено проєкт «Створено захисниками», спрямований на брендування продукції та послуг, створених ветеранами-підприємцями.

Метою ініціативи є підвищення видимості, конкурентоспроможності та соціального визнання ветеранського бізнесу. Станом на 2024 рік 61 ветеранське підприємство вже отримало право користування офіційним знаком «Створено захисниками», що засвідчує походження товарів і послуг та підтримує позитивний імідж ветеранського підприємництва як складової економічної реінтеграції.

Одже як показує практика реалізація зазначених ініціатив – від відновлення інфраструктури реабілітаційних центрів до розширення соціальних і економічних програм — свідчить про системний підхід держави до забезпечення комплексної підтримки ветеранів, яка поєднує медико-психологічні, соціально-економічні та реінтеграційні складові.

З метою просування продукції ветеранських підприємств налагоджено комунікацію між Міністерством у справах ветеранів України та найбільшими національними ритейлерами – АТБ, Auchan, Сільпо, Епіцентр і мережею автозаправних станцій KLO. У межах цієї співпраці

продукція, виготовлена ветеранами, представлена на окремих стендах у торговельних залах, що сприяє її видимості, популяризації та підвищенню конкурентоспроможності ветеранського бізнесу.

Важливим фінансовим інструментом підтримки є програма «Варто РОБИти СВОЄ 2.0», реалізована УВФ при Міністерстві у справах ветеранів України. Програма передбачає надання грантового фінансування на започаткування або розвиток ветеранського бізнесу в розмірі від 600 тисяч до 1,6 мільйона гривень.

У 2025 році серед запропонованих УВФ програм ця програма продемонструвала рекордну активність серед учасників — подано 250 заявок від ветеранів та членів їхніх родин. За результатами конкурсного відбору 100 проєктів визнано переможцями, з яких 75 уже уклали договори з Українським ветеранським фондом і розпочали реалізацію своїх бізнес-планів. Ця програма сприяє економічній реінтеграції ветеранів, створенню робочих місць і розвитку соціально відповідального підприємництва.

Паралельно з розвитком економічних механізмів підтримки Мінветеранів активно впроваджує цифрові інструменти адміністрування системи соціального захисту ветеранів. Так, міністерством розроблено та введено в постійну експлуатацію інформаційно-комунікаційну систему «Єдиний державний реєстр ветеранів війни» (ЄДРВВ), що функціонує з лютого 2023 року.

З метою покращення якості надаваних послуг Мінветеранів спільно із Мінцифрою у липні 2025 року на платформі «Дія» було запущено окремий розділ «Ветеран Pro» який скеровано для задоволення потреб ветеранів, членів родин загиблих захисників.

На базі ЄДРВВ реалізовано електронне посвідчення ветерана, інтегроване у мобільний застосунок «Дія». Це рішення дало змогу спростити процес підтвердження статусу ветерана, отримання пільг і доступу до державних послуг. Станом на середину 2025 року в системі згенеровано понад 550 тисяч електронних посвідчень ветеранів.

Ще одним ключовим «інструментом реалізації сучасної державної ветеранської політики є Єдиний державний реєстр ветеранів війни (ЄДРВВ)» [13]. Це єдина державна інформаційно-телекомунікаційна система, призначена для збирання, реєстрації, накопичення, зберігання, захисту та знеособлення інформації про ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, постраждалих учасників Революції Гідності, членів їхніх сімей та інших осіб, на яких поширюється дія законодавства про соціальний захист ветеранів.

ЄДРВВ виступає не лише інструментом обліку, але й аналітичною базою даних, що дозволяє державі забезпечувати персоніфікований підхід до надання соціальних послуг, оптимізувати процес розподілу ресурсів і гарантувати адресність державної підтримки.

На базі ЄДРВВ функціонує система інформаційних ресурсів «e-Ветеран» [13], яка є складовою процесу цифровізації державного управління у сфері соціальної політики. Цей ресурс забезпечує інтерактивну взаємодію між ветеранами та державними органами, дозволяючи отримувати інформацію й послуги в онлайн-форматі.

Веб-платформа «e-Ветеран» виконує роль єдиної бази знань для ветеранів та членів їхніх родин. На порталі розміщено актуальну інформацію щодо:

- державних гарантій і пільг для учасників бойових дій, осіб з інвалідністю внаслідок війни, членів їхніх сімей;
- можливостей отримання послуг із професійної адаптації, повної або часткової оплати навчання за рахунок державного чи місцевого бюджету;
- умов оформлення ваучера на навчання, перепідготовку або підвищення кваліфікації;
- програм грантової підтримки для створення або розвитку ветеранського бізнесу.

Впровадження платформи «e-Ветеран» є важливим етапом у трансформації моделі державного управління у сфері соціального захисту

ветеранів – від традиційних паперових механізмів до цифрової екосистеми послуг, орієнтованої на користувача. Завдяки цьому формується інтегрований цифровий простір взаємодії ветерана з державою, який поєднує адміністративні, соціальні, освітні та економічні сервіси в єдиній інформаційній системі.

Активно відбувається інтеграція Мінветеранів з державними реєстрами та системами серед яких Портал Дія, Мін'юст, ПФУ та інші.

Подальший розвиток системи соціального захисту ветеранів в Україні здійснюється в межах активної цифровізації державних сервісів. У цьому контексті важливим кроком стало запровадження електронних інструментів на базі Єдиного державного реєстру ветеранів війни (ЄДРВВ) та платформи «е-Ветеран».

Розпочато розробку електронного витягу (Е-Витягу) з ЄДРВВ, який забезпечить можливість онлайн-отримання підтвердження статусу ветерана для доступу до передбачених законом пільг і соціальних послуг. Паралельно ведеться розробка електронного інструменту для подання заяв та отримання статусів ветеранів і членів їхніх родин, інтегрованого з інформаційною системою «е-Ветеран».

Згідно із Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [39], система «е-Ветеран» повинна забезпечувати координацію діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у питаннях соціального захисту ветеранів війни, осіб із особливими заслугами перед Батьківщиною, постраждалих учасників Революції Гідності та членів їхніх родин. Таким чином, електронна система стає інтеграційною платформою, яка уможливорює єдиний облік, взаємообмін даними та підвищення ефективності міжвідомчої взаємодії.

Відомості, що містяться у ЄДРВВ, належать до категорії інформації з обмеженим доступом, а їх оброблення здійснюється відповідно до вимог Закону України «Про захист персональних даних», що гарантує безпеку персональної інформації та дотримання етичних стандартів цифрового адміністрування.

Паралельно з розбудовою цифрової інфраструктури держава продовжує реалізацію програм грантової та фінансової підтримки ветеранського бізнесу. Зокрема, планується подальше розширення можливостей у межах державних проєктів «є-Робота» та ініціатив Українського ветеранського фонду, спрямованих на економічну адаптацію та самозайнятність ветеранів.

Забезпечення ветеранів житлом здійснюється шляхом участі у програмі доступного іпотечного кредитування «є-Оселя», а також через механізм компенсацій на придбання житла для ветеранів війни та членів їхніх сімей.

Уряд продовжує курс на поглиблення цифровізації сервісів та підвищення якості надання адміністративних послуг ветеранам, що реалізується через впровадження нових електронних продуктів:

- Е-карти послуг ветеранам війни та членам їхніх сімей у громадах, яка об'єднує понад 12 тисяч соціальних і адміністративних послуг;
- Е-карти вакансій державної служби та органів місцевого самоврядування (ОМС), що містить понад 500 актуальних вакансій, орієнтованих на працевлаштування ветеранів.

Важливим інструментом фізичної реабілітації, психологічної адаптації та соціальної інтеграції ветеранів війни в Україні є впровадження спортивних програм і заходів, спрямованих на формування здорового способу життя, підвищення стійкості до стресу та розвиток спільнот ветеранів.

Основною метою таких програм є створення умов, за яких спорт виступає не лише методом лікування та відновлення, а й засобом особистісного зростання, самореалізації та соціальної взаємодії ветеранів. Спортивна діяльність сприяє подоланню психологічних бар'єрів, формує почуття спільності та підтримує процес переходу від військової служби до цивільного життя.

З метою розвитку спорту серед ветеранів війни Міністерство у справах ветеранів України здійснює комплекс заходів із популяризації фізичної активності, зокрема:

- сприяє регулярному залученню ветеранів до занять фізичною культурою та спортом;
- організовує всеукраїнські спортивні змагання серед ветеранів;
- забезпечує участь українських команд у міжнародних спортивних заходах, що сприяє інтеграції до світової ветеранської спільноти та утвердженню позитивного іміджу українських ветеранів за кордоном.

Спортивна активність ветеранів виконує реабілітаційну та соціальну функцію, оскільки сприяє не лише відновленню фізичного стану, а й розвитку лідерських якостей, самоповаги та соціальної взаємодії.

За наявною статистичною інформацією, в усіх областях України проведено понад 200 спортивних і фізкультурно-оздоровчих заходів, а до кінця року заплановано ще понад 300 подібних подій. Така динаміка свідчить про розширення масштабів ветеранського спорту та його поступову інституціоналізацію в системі державної політики.

Станом на 2025 рік в областях України облаштовано близько 2.700 спортивних об'єктів, пристосованих для занять ветеранів фізичною культурою і спортом, які відповідають вимогам безбар'єрного доступу. Це створює умови для рівних можливостей участі ветеранів у спортивному житті незалежно від фізичних обмежень або місця проживання.

Таким чином, розвиток ветеранського спорту в Україні виступає не лише напрямом фізичної реабілітації, а й важливим чинником психологічної стійкості, соціальної згуртованості та формування позитивного образу ветерана у суспільстві.

У межах Плану заходів на 2023–2024 роки з реалізації Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року, що впроваджується за ініціативи Першої леді України Олени Зеленської, розроблено флагманський проєкт «Спорт для ветеранів війни».

Метою цього проєкту є розвиток спорту серед ветеранів війни та членів їхніх сімей, а також сприяння їхній психологічній реабілітації, соціальній адаптації та інтеграції шляхом залучення до фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності. Реалізація програми базується на використанні існуючої мережі закладів фізичної культури і спорту, що забезпечує широкий доступ ветеранів до спортивної інфраструктури на місцях.

Впродовж 2024 року здійснено низку практичних заходів у межах розвитку ветеранського спорту. Зокрема, було сформовано та підготовлено національну збірну команду України до участі у міжнародних спортивних змаганнях United States Air Force Trials 2024 (м. Лас-Вегас, США), які об'єднують ветеранів та військовослужбовців із пораненнями. За результатами змагань українські спортсмени вибороли 76 медалей, з них 44 — золоті, що засвідчує високий рівень спортивної підготовки та реабілітаційного потенціалу програми.

У межах національного відбору проведено Всеукраїнські змагання з формування збірної України для участі в міжнародних «Іграх Нескорених» 2025 року, на участь у яких було подано понад 500 заявок. За результатами конкурсного відбору відібрано 35 спортсменів, які представлятимуть Україну на міжнародному рівні.

Також у 2024 році розпочато реєстрацію учасників для Всеукраїнських спортивних змагань «Strong Spirits Games», які виступають відбірковим етапом до міжнародних змагань «Arnold Classic Europe», що відбудуться 11–15 жовтня 2024 року в Мадриді (Іспанія). На участь у цих змаганнях подано понад 160 заявок від ветеранів і військовослужбовців.

Реалізація проєкту «Спорт для ветеранів війни» має стратегічне значення для системи фізичної та психологічної реабілітації ветеранів, адже поєднує елементи медико-психологічної допомоги, спортивного розвитку, міжнародного партнерства та громадської інтеграції. Такий підхід сприяє формуванню безбар'єрного суспільства, де ветеран сприймається не як об'єкт соціальної допомоги, а як активний учасник

суспільного життя, здатний досягати високих результатів і надихати інших.

У межах реалізації державної політики щодо розвитку ветеранського спорту та фізичної реабілітації осіб, які брали участь у бойових діях, проводяться навчально-тренувальні збори (НТЗ) із загальної фізичної підготовки для членів національних збірних команд України. Такі збори є важливою складовою підготовчого процесу до участі у міжнародних спортивних змаганнях, сприяють фізичному відновленню, психологічній адаптації та формуванню командного духу серед ветеранів.

До проведення НТЗ залучаються психологи, медики, тренери за видами спорту (серед яких діючі військовослужбовці та ветерани), а також асистенти тренерів з числа колишніх учасників збірних команд – «Ігри Нескорених» та «Air Force Trials». Такий підхід забезпечує міждисциплінарну підтримку спортсменів і поєднання досвіду, мотивації та професійної експертизи.

Загалом у межах проведених НТЗ організовано 333 заходи тренувального, психологічного та реабілітаційного спрямування, що свідчить про системність і масштабність підготовчої роботи.

Міністерство у справах ветеранів України здійснює щомісячний моніторинг та аналітичний контроль за розвитком ветеранського спорту на регіональному рівні, особливо у тих громадах, де проживають учасники бойових дій. Такий підхід дозволяє оперативно оцінювати потреби ветеранів, коригувати програми фізичної реабілітації та забезпечувати сталість розвитку спортивної інфраструктури в межах наявної мережі закладів фізичної культури і спорту.

Міністерство у справах ветеранів України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямована на забезпечення ефективної реабілітації, соціальної адаптації та реінтеграції ветеранів війни у цивільне життя. Ключовою метою діяльності Міністерства є створення комплексної системи підтримки ветеранів, яка базується на принципах партнерства, інноваційності та міжнародного співробітництва.

Зокрема, Міністерство реалізує заходи, спрямовані на розвиток інституційної співпраці з міжнародними партнерами у сфері медичної, психологічної та соціальної реабілітації; впровадження інноваційних програм професійної адаптації та освітнього зростання ветеранів; забезпечення всебічної державної підтримки ветеранів, членів їхніх родин і родин загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України.

Для підвищення ефективності реалізації державної ветеранської політики у 2021 році при Міністерстві у справах ветеранів України було створено Український ветеранський фонд (УВФ). Його заснування стало важливим інституційним кроком у розбудові сучасної системи державної підтримки ветеранів та спрямоване на розвиток фінансових, освітніх, інформаційних і підприємницьких ініціатив ветеранської спільноти.

«Український ветеранський фонд є юридичною особою, що має самостійний баланс, рахунки в органах Державної казначейської служби та банківських установах, а також власні печатку, штампи та бланки з офіційним найменуванням» [19]. Наявність статусу юридичної особи забезпечує Фонду фінансову автономію, прозорість діяльності та можливість залучення позабюджетних ресурсів, у тому числі міжнародної технічної допомоги, для реалізації програм підтримки ветеранів.

Рис. 2.3. Структура та функціональні повноваження УВФ [26]

В опрацюванні УВФ перебуває низка програм, орієнтованих на різні напрями підтримки ветеранського середовища:

- освітні програми, спрямовані на підвищення кваліфікації, перекваліфікацію та отримання нових професійних навичок;
- бізнес-програми, які передбачають надання грантів, мікрофінансування та консультацій для започаткування власної справи;
- інформаційні проєкти, що забезпечують доступ до актуальної інформації про пільги, послуги та можливості;
- програми допомоги, спрямовані на соціальну, психологічну та правову підтримку ветеранів і членів їхніх родин.

Завдяки цим напрямам Український ветеранський фонд виступає координаційним центром між державними структурами, бізнесом і громадянським суспільством, сприяючи сталому розвитку ветеранської спільноти та підвищенню її інтеграції у соціально-економічне життя країни.

Одним із новітніх інструментів реалізації державної ветеранської політики став пілотний проєкт Міністерства у справах ветеранів України «Помічник ветерана». Ініціатива спрямована на забезпечення індивідуального супроводу ветеранів, членів їхніх сімей та родин загиблих Захисників і Захисниць України під час отримання соціальних, психологічних та адміністративних послуг.

Пілотний проєкт «Помічник ветерана» було запущено 1 липня 2023 року у Львівській, Вінницькій, Дніпропетровській та Миколаївській областях. З 10 жовтня 2023 року до ініціативи долучилися ще шість регіонів Закарпатська, Київська, Сумська, Полтавська, Харківська області та місто Київ.

Після аналізу результатів пілотного етапу Міністерство у справах ветеранів узагальнило дані про ефективність реалізації програми та визначило її як успішну модель персоніфікованої підтримки ветеранів. У зв'язку з цим у 2024 році було заплановано масштабування інституту «помічника ветерана» на всю територію України, що мало стати важливим

етапом у формуванні нової сервісної моделі взаємодії держави з ветеранами.

Запровадження цього інституту сприятиме створенню єдиної мережі фахівців соціального супроводу, які надаватимуть адресну допомогу ветеранам у громадах, підвищуватимуть рівень обізнаності про державні сервіси та сприятимуть формуванню системи соціального партнерства на рівні «ветеран — громада — держава».

Протягом 2025 року набула поширення практика підготовки помічників ветеранів із різних регіонів України, так у липні 2025 року у Києві відбулось успішне навчання 25 фахівців із Миколаївської області на базі ГО «Простір можливостей», які за результатами навчання отримали сертифікати державного зразка із присвоєнням кваліфікації фахівця із супроводу ветеранів та демобілізованих осіб.

Одним із ключових елементів сучасної системи реалізації державної ветеранської політики в Україні є інститут «Помічника ветерана». Це фахівець у громаді, який здійснює індивідуальний супровід ветеранів, членів їхніх сімей та родин загиблих захисників і захисниць України, допомагає у реалізації їхніх прав, пільг і соціальних гарантій. Головним завданням такого фахівця є всебічне сприяння у процесі адаптації ветеранів до мирного життя та підтримка їхньої інтеграції у соціально-економічний простір громади.

Послуги помічника ветерана надаються на безоплатній основі, що забезпечує доступність підтримки для всіх категорій ветеранів незалежно від рівня їх матеріального забезпечення. Цей підхід сприяє персоніфікації державної допомоги та формуванню моделі партнерства між ветераном і громадою, коли рішення ухвалюються максимально наближено до потреб конкретної людини.

Водночас активну роль у здійсненні ветеранської політики в Україні відіграють інституції громадянського суспільства — громадські організації, фонди та ветеранські хаби, які часто демонструють вищу ефективність на практичному рівні, ніж органи публічного управління. Ці

структури забезпечують гнучкість, швидкість реагування, неформальну підтримку та тісну взаємодію з ветеранськими спільнотами.

Серед найбільш впливових організацій, що здійснюють системну діяльність у сфері підтримки ветеранів, варто відзначити: «Veteran Hub», «Принцип», «Простір можливостей», «Юридична сотня», «VETERANKA».

Ці організації реалізують програми психологічної реабілітації, освітньої адаптації, юридичної допомоги, гендерної рівності, перекваліфікації та працевлаштування ветеранів, а також активно розвивають напрями ветеранського підприємництва, лідерства та соціальної інтеграції.

Сучасна ветеранська політика України охоплює широкий спектр завдань — від фізичної й психологічної реабілітації до створення економічних можливостей, забезпечення житлом, перекваліфікації та залучення ветеранів до громадського життя. Реалізація програм спорту, освіти, бізнес-грантів і соціальних сервісів формує нову модель «країни можливостей» для ветеранів та ветеранок, яку послідовно розвиває Міністерство у справах ветеранів України.

Важливо підкреслити, що ветеранська політика — це не віддалене завдання майбутнього, а актуальна й нагальна потреба сьогодення, яка потребує невідкладного реагування та максимального залучення всіх державних і недержавних суб'єктів.

Підсумовуючи аналіз інструментів реалізації ветеранської політики в Україні, можна дійти таких висновків:

- за останні роки створено ширший спектр доступних цифрових і сервісних інструментів підтримки ветеранів;
- спостерігається часткове дублювання функцій між різними рівнями управління, що потребує узгодження й оптимізації;
- цифровізація позитивно вплинула на ефективність комунікації та доступ до послуг;

➤ водночас громадянське суспільство, починаючи з 2014 року, демонструє вищу результативність і соціальний ефект у наданні допомоги ветеранам, ніж окремі структури та органи публічного управління.

Таким чином, ефективна реалізація ветеранської політики в Україні вимагає синергії між державними інституціями, місцевим самоврядуванням та громадськими ініціативами, орієнтованої на людину, довіру й сталий розвиток ветеранської спільноти.

Висновки до Розділу 2

Проаналізовано діяльність профільних міністерств, до функціоналу яких відноситься робота з ветеранами та які забезпечують реалізацію їх прав та соціальних гарантій на рівні держави. За результатами аналізу діяльності профільних Міністерств є важливим аби відповідні органи влади в своїх діях керувалися взаємоузгодженим планом діяльності з однієї сторони задля уникнення дублювання функції та завдань один одного, а з іншої, задля забезпечення комплексності та дієвості самої ветеранської політики.

Визначено що головним інструментом що відповідає за реалізацію політики підтримки ветеранів є Міністерство у справах ветеранів України яке втілює в життя десятки проєктів у рамках інституційної реформи утворення системи переходу від військової служби до цивільних умов життя та реалізує комплекс заходів, що необхідні для їх ефективної реалізації. З метою розвитку шляхів підтримки ветеранів Мінветеранів спільно з МОН України було запроваджено мережу центрів ветеранського розвитку на базі закладів вищої освіти яких нині нараховується 19 по всій території України, один з таких із 2023 року успішно функціонує і в стінах нашого незламного університету. Серед інших дієвих кроків у цьому напрямі можна назвати запровадження масштабний проєкт ветеранських просторів «VETERAN HUB / VETERAN PRO», що охоплює усі регіони України. Метою створення таких просторів є забезпечення комплексного

супроводу ветеранів та членів їхніх сімей під час переходу від військової служби до цивільного життя, а також створення єдиного безпечного середовища для отримання соціальних, психологічних, освітніх і правових послуг. Подальшими кроками у питаннях підтримки ветеранів зазначимо ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України від 2 серпня 2024 року № 881 «Деякі питання забезпечення інституту помічника ветерана в системі переходу від військової служби до цивільного життя». Основними напрямками діяльності фахівця є надання консультацій щодо отримання статусу, пільг і соціальних послуг, допомога в оформленні документів на отримання житла, медичної реабілітації, працевлаштування, супровід у започаткуванні власної справи або проходженні навчальних програм, координація із соціальними службами, медичними закладами та роботодавцями, надання юридичної допомоги ветеранам та членам їхніх сімей. Важлими інструментом у питаннях підтримки ветеранів є комунікація яка завдячуючи Товариству Червоного Хреста України поживала свою діяльність через створення Єдиної ветеранської лінії яка представляє собою цілодобовий сервіс підтримки за телефоном 0 800 505 217. Станом на звітний період кількість звернень до Єдиної ветеранської лінії становить 21 624 дзвінки, що свідчить про високий рівень попиту на ці послуги серед цільової аудиторії.

Одним із ключових напрямів цифровізації ветеранської політики є впровадження проектів «Адмінсервіс Ветеран» та «Я — Ветеран», що передбачають масштабування надання адміністративних послуг за принципом «єдиного вікна» через мережу центрів надання адміністративних послуг (ЦНАПів) по всій Україні. Ці проекти вже реалізуються у восьми областях і спрямовані на створення уніфікованої системи обслуговування ветеранів війни, членів їхніх сімей та родин загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України. Станом на кінець 2024 року відкрито 1279 «єдиних вікон» та 317 мобільних валіз, що забезпечують надання адміністративних і соціальних послуг ветеранам у віддалених населених пунктах.

Важливою складовою державної політики у сфері соціального захисту ветеранів є забезпечення доступу до якісної психологічної допомоги як необхідного елемента процесу реабілітації, реінтеграції та переходу від військової служби до цивільного життя.

Важливим елементом системи кризової допомоги є також гаряча лінія психологічної підтримки для ветеранів та їхніх сімей, яка функціонує з 27 червня 2022 року за номером 0-800-33-20-29. Лінія працює цілодобово та безкоштовно, забезпечуючи можливість отримання консультацій від кваліфікованих психологів у кризових ситуаціях. Станом на 19 вересня 2025 року на гарячу лінію звернулися понад 50 тисяч користувачів.

Паралельно з розвитком економічних механізмів підтримки Мінветеранів активно впроваджує цифрові інструменти адміністрування системи соціального захисту ветеранів. Так, міністерством розроблено та введено в дію інформаційно-комунікаційну систему «Єдиний державний реєстр ветеранів війни» (ЄДРВВ), що функціонує з 2023 року.

З метою покращення якості надаваних послуг Мінветеранів спільно із Мінцифрою у липні 2025 року на платформі «Дія» було запущено окремий розділ «Ветеран Pro» який скеровано для задоволення потреб ветеранів, членів родин загиблих захисників.

На базі ЄДРВВ реалізовано електронне посвідчення ветерана, інтегроване у мобільний застосунок «Дія». Це рішення дало змогу спростити процес підтвердження статусу ветерана, отримання пільг і доступу до державних послуг. Станом на середину 2025 року в системі згенеровано понад 550 тисяч електронних посвідчень ветеранів.

Впровадження платформи «e-Ветеран» є важливим етапом у трансформації моделі державного управління у сфері соціального захисту ветеранів — від традиційних паперових механізмів до цифрової екосистеми послуг, орієнтованої на користувача. Завдяки цьому формується інтегрований цифровий простір взаємодії ветерана з державою, який поєднує адміністративні, соціальні, освітні та економічні сервіси в єдиній інформаційній системі.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПІДТРИМКИ ВЕТЕРАНІВ

3.1. Активізація державної політики щодо підтримки ветеранів у контексті відповідності потребам та інтересам на сучасному етапі

Україна нині переживає складний етап історичних трансформацій і випробувань, зумовлених повномасштабною війною, що вимагає переосмислення підходів до соціальної політики, зокрема — у сфері підтримки ветеранів. Уже сьогодні перед державою постає завдання розбудови цілісної, ефективної та людиноцентричної системи ветеранської політики, орієнтованої на реабілітацію, адаптацію та розвиток кожного, хто захищав Україну.

Створення у 2018 році Міністерства у справах ветеранів України стало визначальним кроком держави на шляху інституціоналізації ветеранської політики, спрямованої на забезпечення комплексної підтримки військовослужбовців, ветеранів війни та членів їхніх родин. Цей крок засвідчив готовність держави усвідомлено та системно відповідати на виклики, пов'язані з поверненням військових до мирного життя, а також із забезпеченням їхніх прав і соціальних гарантій.

Разом з тим, попри досягнутий прогрес, система підтримки ветеранів і ветеранок залишається надто фрагментованою. Соціальні послуги розподілені між різними державними установами, часто відсутня належна координація між органами виконавчої влади, місцевого самоврядування та громадським сектором. Це створює додаткові труднощі у доступі ветеранів до необхідних послуг і знижує загальну ефективність реалізації державної політики.

За цих умов стратегічним завданням держави є розроблення комплексної та цілісної системи соціальної підтримки ветеранів і

ветеранок, яка поєднуватиме адміністративні, медико-психологічні, економічні та освітні механізми допомоги. Така система має базуватися на принципах: людиноцентричності тобто орієнтації на індивідуальні потреби ветеранів; синергії тобто узгодження дій держави, громад і громадянського суспільства; цифровізації що полягає у спрощенні доступу до послуг і підвищення їх прозорості; сталості що полягає у створенні довгострокових механізмів підтримки й розвитку.

Отже, «ветеранська політика України перебуває на етапі активного формування, і кожен крок у цьому процесі має бути зваженим, стратегічно спрямованим і наповненим практичним змістом» [4]. Формування дієвої системи підтримки ветеранів стане не лише проявом вдячності тим, хто захищав державу, а й запорукою стабільного розвитку суспільства, у якому кожен захисник матиме можливість реалізувати свій потенціал у мирному житті.

У найближчій перспективі запити на якісну, ефективну та всебічну підтримку ветеранського середовища в Україні будуть невпинно зростати, що зумовлено як збільшенням кількості мобілізованих громадян, так і розширенням потреб військовослужбовців, які повертаються до цивільного життя.

Цей процес потребує системної державної уваги, злагодженої міжвідомчої взаємодії та комплексного підходу до адаптації, реабілітації й соціально-економічної інтеграції ветеранів і ветеранок у мирне суспільство. Забезпечення належного рівня підтримки має стати одним із ключових напрямів державної політики, спрямованої на зміцнення соціальної стабільності та людського капіталу країни.

Спираючись на результати проведеного дослідження механізмів державної підтримки ветеранів, ветеранок та членів їхніх родин, було виокремлено основні виклики й проблеми, які перешкоджають ефективній реалізації ветеранської політики, а також сформульовано пропозиції та рекомендації щодо можливих шляхів їх подолання:

1. Нормативна база що невідповідає сучасним вимогам та

термінологічне розмаїття поняття ветеранського статусу.

Варто наголосити, що неодноразово згадуваний у нашому дослідженні Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» історично був орієнтований переважно на ветеранів Другої світової війни. За своїм змістом він охоплює широке коло осіб, які фактично могли не брати участі у бойових діях, що створює нормативну розмитість у визначенні сучасного статусу ветерана.

Сучасні умови війни, розпочатої збройною агресією російської федерації проти України, вимагають осучаснення та переосмислення чинного законодавства у сфері соціального захисту ветеранів. Насамперед йдеться про необхідність чіткого нормативного визначення поняття «ветеран», а також про структуроване закріплення державних гарантій, пільг і механізмів підтримки для ветеранів та членів їхніх сімей.

На державному рівні має бути сформовано систему правової визначеності, щоб кожен військовослужбовець, завершуючи службу, чітко розумів, на які види соціального захисту, пільг і гарантій він може розраховувати з боку держави. Відсутність єдиних критеріїв набуття статусу ветерана породжує правову невизначеність, адміністративні бар'єри та ускладнює реалізацію комплексної державної підтримки.

З огляду на це, доцільним є розроблення та ухвалення нового законодавчого акта, який би чітко визначав поняття «ветеран» і передумови для набуття цього статусу, встановлював прозорий механізм надання статусу на основі підтвердженого факту військової служби та безпосередньої участі у бойових діях, врегульовував питання державних гарантій, прав і соціальних виплат для ветеранів, членів їхніх сімей та родин загиблих Захисників і Захисниць України.

Водночас у процесі реформування законодавства необхідно суворо дотримуватись конституційних принципів, визначених у статті 22 Конституції України, згідно з якою: «Права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними. Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані.

При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод» [16].

Ця норма має стати запобіжником для уникнення зниження рівня соціального забезпечення ветеранів під час оновлення нормативно-правової бази.

Оновлений закон про сучасних ветеранів війни повинен бути системним, структурованим і заснованим на принципі розмежування повноважень між усіма рівнями влади: центральними органами виконавчої влади, міністерствами та їх територіальними підрозділами, органами місцевого самоврядування.

Крім того, під реалізацію кожного напрямку державної політики у сфері соціального захисту ветеранів має бути передбачене належне фінансове забезпечення, яке повинно формуватись на засадах справедливого розподілу ресурсів між державним і місцевими бюджетами.

Нині у чинному законі відчутно бракує чітких норм, що регулюють фінансову, інституційну та організаційну відповідальність суб'єктів реалізації ветеранської політики. Відтак, оновлення законодавчої бази має стати ключовою передумовою створення ефективної, прозорої та справедливої системи соціального захисту ветеранів, яка відповідатиме реаліям сучасної війни та потребам українського суспільства.

2. Розробка та запровадження системного підходу та підтримки в процесі переходу від військової служби до цивільного життя.

У найближчі роки тисячі українських ветеранів повертатимуться до своїх громад, і вже сьогодні необхідно забезпечити готовність місцевих органів влади до їхнього прийняття, реабілітації та соціальної адаптації. Від ефективності місцевої політики у сфері підтримки ветеранів значною мірою залежить успішність їхньої реінтеграції у мирне життя та побудова справді інклюзивного суспільства.

Кожен військовослужбовець, ветеран чи ветеранка, незалежно від віку, статі, соціального статусу чи місця проживання, має мати рівний доступ до всіх видів соціальної допомоги та державних гарантій. Це

вимагає запровадження єдиного системного підходу до переходу від військової служби до цивільного життя на рівні територіальних громад.

Пропонуємо покрокові рекомендації для органів місцевого самоврядування з метою визначення шляхів переходу ветеранів до цивільного життя:

1. Визначення відповідальної посадової особи. Призначити заступника міського, селищного або сільського голови чи іншу уповноважену особу, відповідальну за координацію питань підтримки та реінтеграції ветеранів у громаді. Це сприятиме посиленню управлінської відповідальності та забезпеченню сталості процесу.

2. Розвиток комунікації між владою та ветеранським середовищем. Забезпечити постійну комунікацію між органами місцевого самоврядування та ветеранськими спільнотами, громадськими організаціями, фондами, ветеранськими хабами. Регулярні зустрічі та консультації допоможуть оперативно реагувати на запити ветеранів і підвищать рівень довіри до влади.

3. Співпраця у підготовці місцевих програм підтримки. Залучати депутатські комісії, ветеранські організації та представників громадськості до спільного розроблення місцевих бюджетних програм комплексної підтримки ветеранів і членів їхніх родин. Це забезпечить прозорість процесу та підвищить ефективність використання бюджетних коштів.

4. Залучення ветеранів до проєктування соціальних послуг. Створити умови для участі ветеранів у розробці та вдосконаленні соціальних послуг, що надаються у громаді. Залучення їхнього практичного досвіду, здобутого під час служби та адаптації, сприятиме створенню більш ефективної, комплексної та чутливої до потреб спільноти системи підтримки.

Використання потенціалу ветеранів у ролі партнерів громади, консультантів, лідерів думок та ініціаторів локальних проєктів може стати рушійною силою розвитку громад та формування нової культури

соціальної взаємодії, заснованої на довірі, взаємопідтримці та спільній відповідальності.

Важливо хоча б один раз в рік розглядати питання стану підтримки військовослужбовців та ветеранів в громаді із їх безпосередньою участю на публічній зустрічі чи сесії місцевої ради аби розуміти існуючі виклики та їх проблеми та колективно напрацьовувати спільні рішення. Керівництву кожної громади варто пам'ятати, що успішна реінтеграція та самореалізація ветеранів є запорукою розвитку та стійкості самої громади.

3. Організація та забезпечення єдиного простору надання послуг ветеранам та членам їх сімей.

З метою підвищення рівня якості надання послуг та підтримки ветеранів важливо забезпечити просторову й організаційну цілісність системи допомоги. На сьогодні у більшості територіальних громад функціонують різні комунальні установи та заклади, діяльність яких спрямована на надання консультаційних, соціальних або психологічних послуг ветеранам. Проте «розосередженість таких структур у різних локаціях ускладнює доступ ветеранів до комплексної допомоги, збільшує часові та логістичні витрати і негативно впливає на ефективність реалізації державної ветеранської політики» [4].

Особливої уваги потребує фактор зручності й психологічного комфорту ветеранів, адже особи, які пройшли через бойові дії, не повинні бути змушені шукати необхідні установи чи щоразу пояснювати свої обставини в різних інстанціях. Саме тому актуальним є створення єдиного координаційного простору для надання всіх видів послуг ветеранам, де вони могли б отримати консультацію, пораду або комплексну допомогу у вирішенні соціальних, правових, медичних і психологічних питань.

Найбільш доцільним механізмом реалізації такої концепції є інтеграція функціоналу центрів підтримки ветеранів у систему Центрів надання адміністративних послуг (ЦНАПів). Такий підхід відповідає сучасним принципам публічного управління — ефективності, доступності,

інклюзивності та клієнтоорієнтованості. ЦНАПи мають усі необхідні передумови для виконання цієї функції:

- вони присутні майже в кожній громаді, забезпечуючи географічну доступність послуг;
- мають доступ до державних реєстрів і цифрових сервісів, що дозволяє швидко надавати послуги;
- функціонують із дотриманням принципів інклюзивності (наявність пандусів, кнопок виклику, поручнів, паркомісць для осіб з інвалідністю);
- забезпечують конфіденційність і безпеку обробки персональних даних.

Впровадження для ветеранів на базі ЦНАПів дозволить створити єдину точку входу до підходу «єдиного вікна» системи публічних послуг, що значно підвищить ефективність обслуговування, скоротить бюрократичні процедури та покращить якість комунікації між громадянами й органами влади.

У межах цього підходу особливої уваги потребує підготовка адміністраторів ЦНАПів, які працюватимуть із ветеранами та членами їхніх родин. Центральним органам виконавчої влади слід забезпечити навчання таких фахівців, спрямоване на формування компетенцій з ефективної комунікації з військовослужбовцями та ветеранами; розуміння специфічних потреб ветеранів, зокрема осіб із бойовими травмами або ПТСР; володіння новими інструментами соціального супроводу ветеранів на етапі переходу від військової служби до цивільного життя [60].

Варто зазначити, що вже сьогодні на базі ЦНАПів реалізуються пілотні проєкти, спрямовані на вдосконалення системи ветеранських послуг, зокрема:

- ✓ «Єдине вікно» — спрощений механізм доступу ветеранів до консультацій і соціальної допомоги;
- ✓ «Помічник ветерана» — персоналізований підхід до соціального супроводу;

✓ інтеграція представників ТЦК та СП у роботу ЦНАПів, що дозволяє приймати звернення та надавати консультації ветеранам і родинам загиблих воїнів без необхідності відвідування установ ТЦК та СП.

У перспективі Центри надання адміністративних послуг (ЦНАПи) можуть стати єдиною інтегрованою платформою для розміщення та координації всіх основних сервісів підтримки ветеранів і членів їхніх родин. Такий підхід передбачає створення зручної та зрозумілої інфраструктури обслуговування, у межах якої ветеран або ветеранка зможуть отримати повний спектр послуг — від консультацій і документального супроводу до соціальної, психологічної та правової допомоги — в одному місці та без зайвих бюрократичних процедур.

Організація роботи за принципом «єдиного вікна» сприятиме усуненню дублювання функцій між різними надавачами послуг, скороченню адміністративного навантаження, а також спрощенню комунікації між ветеранами, громадами та державними інституціями.

4. Створення умов для здійснення якісних медичних, психологічних та соціальних послуг.

Першочерговою потребою для ветеранів і ветеранок після завершення військової служби є лікування та повноцінне відновлення фізичного й ментального здоров'я. Враховуючи масштаб участі українців у війні, такі заходи повинні розглядатися не як додатковий елемент соціальної політики, а як основоположна складова системи державної підтримки.

Програми медичної, психологічної та соціальної реабілітації мають бути загальнодоступними не лише для самих ветеранів, але й для членів їхніх родин, які нерідко також зазнають психологічного навантаження та потребують підтримки під час адаптації до нового етапу життя.

Відновлення має охоплювати комплекс заходів, спрямованих на психологічну підтримку та подолання наслідків бойового стресу, соціальну адаптацію в громадах, професійну реінтеграцію та

працевлаштування, підтримку освітніх і підприємницьких ініціатив ветеранів.

Ключовим завданням держави є забезпечення того, щоб ці програми мали реальний практичний ефект, а не залишалися лише декларативними положеннями законодавства. Вони повинні діяти як цілісна система з вимірюваними результатами, орієнтована на підвищення якості життя ветеранів і членів їхніх родин, а не як формальність у межах виконання законодавчих норм.

Під час виконання військової служби значна частина військовослужбовців зазнає поранень, травм, контузій, фізичних або психологічних ушкоджень, які безпосередньо впливають на стан їхнього здоров'я та якість життя. Проте навіть після завершення служби в учасників бойових дій часто відбувається загострення хронічних захворювань чи поява відтермінованих наслідків травм, що потребує постійного медичного супроводу. Відтак, організація якісної, безперервної та доступної медичної допомоги для ветеранів і ветеранок є одним із ключових чинників, що визначають їхню реабілітацію, соціальну адаптацію та тривалість життя.

На практиці, однак, ветерани стикаються з численними системними проблемами, серед яких недостатній доступ до безоплатних медикаментів при специфічних захворюваннях, зокрема посттравматичних розладах, ураженнях опорно-рухового апарату, наслідках ампутацій тощо; територіальна нерівність у доступі до медичних послуг — ветерани переважно звертаються за допомогою за місцем проживання, де можливості місцевих медичних закладів значно різняться залежно від спроможності громади; обмежене фінансування державних програм лікування, реабілітації та протезування, через що черги на отримання необхідних послуг залишаються тривалими; призупинення програм санаторно-курортного оздоровлення з 2023 року, що позбавило багатьох ветеранів можливості відновлення після служби.

Ці чинники ускладнюють реалізацію гарантованого державою права ветеранів на повне медичне забезпечення і породжують бюрократичні бар'єри, які часто змушують ветеранів самотійно шукати допомогу або звертатися до громадських ініціатив і благодійних фондів.

Особливої гостроти ситуація набуває через невизначеність відповідальності між державними та місцевими органами влади. У багатьох випадках ветерани та члени їхніх сімей не розуміють, хто є відповідальним за надання або ненадання медичних послуг — держава чи громада. Така невизначеність посилює соціальну напругу й знижує довіру до інституцій, що мають забезпечувати соціальний захист.

Для забезпечення якісної, безперервної та всеосяжної медичної допомоги ветеранам необхідним є комплексний підхід до фінансування цієї сфери, який поєднує державні, місцеві, страхові та міжнародні ресурси.

Насамперед слід передбачити змішану модель фінансування, що включатиме кошти державного бюджету, спрямовані на реалізацію загальнонаціональних програм лікування, реабілітації та протезування; ресурси місцевих бюджетів, які повинні забезпечувати доступність медичних послуг у громадах; елементи страхової медицини, що передбачатимуть надання ветеранам безоплатних медичних страхових полісів за рахунок державного бюджету, у межах яких вони могли б отримувати повний спектр медичних послуг, включно з реабілітаційними, психологічними, стоматологічними та санаторними; залучення коштів міжнародних донорів, зокрема у межах партнерських програм підтримки системи охорони здоров'я та реабілітації військових; цільове використання коштів із військового збору, який після завершення воєнного стану може частково спрямовуватися на фінансування програм лікування та відновлення ветеранів, особливо тих, хто зазнав поранень або втратив працездатність.

Комплексне вирішення проблеми медичного забезпечення ветеранів потребує не лише фінансових інвестицій, а й системного реформування стандартів і кадрового потенціалу у сфері охорони здоров'я.

Першочерговими кроками мають стати:

1. Розроблення та впровадження національного стандарту надання медичних послуг ветеранам, який визначатиме єдині вимоги до якості, обсягів і доступності таких послуг у всіх регіонах України.

2. Підготовка та перепідготовка кваліфікованих кадрів у галузі медичної та фізичної реабілітації. На базі закладів вищої освіти доцільно організувати спеціалізовані освітні програми, курси або професійні школи для підготовки реабілітологів, фізичних терапевтів, ерготерапевтів, психологів і соціальних працівників.

3. Розширення та модернізація мережі закладів охорони здоров'я, що надають медичну допомогу ветеранам — шляхом створення реабілітаційних центрів регіонального рівня та спеціалізованих відділень у вже існуючих медичних установах.

Підтримка у розв'язанні проблем, які пов'язані із психологічним та психічним станом та здоров'ям ветеранів, є не менш важливою, ніж медична допомога. Саме психологічна підтримка відіграє вирішальну роль у процесі повернення ветерана до мирного життя, відновлення соціальних зв'язків і здатності до самореалізації.

В Україні послуги психологічної допомоги надаються за трирівневою моделлю, яка враховує ступінь складності стану та потреб ветерана:

1. Перший рівень — соціальний супровід та базова психосоціальна підтримка;

2. Другий рівень — психологічна реабілітація, що передбачає спеціалізовану допомогу фахівців-психологів;

3. Третій рівень — комплексна медико-психологічна допомога, яка включає лікування у спеціалізованих установах та міждисциплінарний супровід.

Вибір рівня допомоги має визначатися результатами попередньої діагностики, що враховує фізичний стан, емоційний фон, життєві обставини ветерана та рівень його психічного навантаження. Такий підхід забезпечує індивідуалізацію підтримки та підвищує її ефективність.

Попри наявність нормативного підґрунтя, система надання психологічних послуг ветеранам стикається з низкою проблем, серед яких:

- фінансова децентралізація послуги за якої фінансування здійснюється переважно за рахунок коштів місцевих бюджетів, а не через централізоване державне фінансування. Це означає, що доступність і якість психологічної допомоги безпосередньо залежать від фінансової спроможності конкретної громади;

- дефіцит кваліфікованих фахівців який виявляється в ситуації коли у більшості громад психологічну підтримку надають соціальні працівники або фахівці із соціальної роботи, які не завжди мають спеціальну підготовку у сфері клінічної чи кризової психології;

- відсутність єдиного стандарту надання психологічних послуг ветеранам, що призводить до різнорідності підходів, неоднакової якості допомоги та відсутності системного моніторингу її результатів.

Одже з огляду на зростаючу потребу у психологічній реабілітації, послуги психологічної підтримки та адаптації ветеранів повинні мати належне фінансове, кадрове та інституційне забезпечення. Ефективна реалізація таких послуг можлива лише за умови стійкого фінансування з державного та місцевих бюджетів, а також за підтримки міжнародних донорів і партнерських програм, які можуть сприяти розвитку системи ментального здоров'я серед ветеранів.

5. Розвиток можливостей у сфері освіти та профорієнтації для ветеранів.

Одним із ключових напрямів реінтеграції ветеранів у цивільне життя є забезпечення їх участі в освітніх програмах, профорієнтаційних курсах і програмах перекваліфікації, що сприяє не лише набуттю нових знань і навичок, але й психологічній адаптації та самореалізації після

завершення військової служби. Можливість отримання нової професії або опанування цивільної спеціальності дозволяє ветеранам усвідомити власну соціальну значущість і розпочати новий етап життя, що має важливе значення для їхнього особистісного відновлення та соціальної стабільності.

Порядок реалізації державної політики у сфері соціальної та професійної адаптації ветеранів війни визначено Постановою КМУ від 17.06. 2017 року №432 «Про затвердження Порядку та умов забезпечення соціальної та професійної адаптації осіб, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України та постраждалих учасників Революції Гідності» [36].

Відповідно до положень зазначеної постанови, професійна та соціальна адаптація ветеранів війни та військовослужбовців забезпечується шляхом:

- реалізації соціальних послуг у сфері зайнятості, включаючи консультування, сприяння у працевлаштуванні та підтримку під час переходу до цивільної професійної діяльності;
- організації підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації за робітничими спеціальностями, з урахуванням попиту на ринку праці;
- отримання нової спеціальності на основі вже здобутого ступеня освіти, у тому числі через проходження спеціалізації або навчання за скороченою програмою;
- доступу до другого (магістерського) рівня вищої освіти на основі першого (бакалаврського) рівня, із урахуванням індивідуальних потреб, досвіду та навичок ветеранів.

Таким чином, освіта та професійна адаптація виступають не лише як інструмент зайнятості, але й як важливий елемент соціальної інтеграції

ветеранів, що формує підґрунтя для їх активної участі в економічному та суспільному житті держави.

Попри законодавче врегулювання порядку забезпечення соціальної та професійної адаптації ветеранів, реалізація цієї політики залишається обмеженою через нестачу державного фінансування. Як зазначено у чинному Порядку, затвердженому постановою КМУ від 17.06.2017 року №432, усі заходи з професійної та соціальної адаптації фінансуються виключно за рахунок коштів державного бюджету, що створює значну фінансову залежність від централізованих видатків.

Недоліком чинної системи є також те, що державні гарантії щодо освітніх і профорієнтаційних можливостей ветеранів поширюються переважно на державні та комунальні освітні заклади, навчальні програми яких часто не відповідають реальним потребам ринку праці та індивідуальним запитам ветеранів. Така невідповідність знижує ефективність програм адаптації та не сприяє формуванню сталих кар'єрних перспектив для ветеранів у цивільному секторі.

З метою підвищення ефективності реалізації державної політики у цій сфері пропонується:

1. Надати пріоритетність фінансуванню освітніх і професійних програм для ветеранів, розширивши джерела фінансування за рахунок коштів місцевих бюджетів, донорських та міжнародних програм технічної допомоги, державно-приватного партнерства та участі бізнесу у програмах соціальної відповідальності, інших джерел, не заборонених законодавством.

2. Запровадити механізми фінансової підтримки ветеранів, зокрема покриття повної або часткової вартості навчання, виплату стипендій під час професійної перепідготовки, надання пільгових кредитів для здобуття освіти чи започаткування власної справи.

3. Розширити доступ до недержавних освітніх ініціатив, зокрема короткострокових курсів, бізнес-тренінгів, менторських програм і навчань

з підприємництва, аби ветерани могли обирати ті напрями, які найбільше відповідають їхнім інтересам та особистим цілям.

Водночас ефективність будь-яких освітніх чи перепрофільних програм значною мірою залежить від вмотивованості та психологічної готовності ветеранів до навчання. Тому важливо забезпечити психологічний супровід під час навчального процесу. На базі освітніх закладів доцільно залучати фахівців із соціальної роботи або психологів, які б допомагали ветеранам визначатися зі сферою професійного розвитку, будувати індивідуальні освітні траєкторії та підтримували їх у процесі адаптації до нових умов.

Таким чином, професійна адаптація ветеранів має ґрунтуватися не лише на державних гарантіях, але й на гнучкій системі партнерства між державою, громадами, бізнесом і громадянським суспільством, що дозволить створити реальні можливості для розвитку, самореалізації та соціально-економічної стабільності ветеранів у мирному житті.

б. Сучасні підходи до працевлаштування ветеранів.

Невирішеність питання стосовно реінтеграції ветеранів у цивільне життя, зокрема їх працевлаштування, становить одну з ключових соціально-економічних проблем сучасної України. «За умов воєнного стану та трансформації економіки неефективна інтеграція ветеранів у ринок праці може не лише призвести до зростання соціальної напруги, а й посилити негативні тенденції у національній економіці» [52].

Особливість ситуації полягає в тому, що військова підготовка та досвід, набуті під час служби, не завжди відповідають потребам цивільного ринку праці. Крім того, працедавці часто не розуміють специфіки бойового досвіду ветеранів, їхнього психоемоційного стану та потенціалу до ефективної роботи в мирних умовах. Це породжує упередження, непорозуміння та професійні бар'єри, що ускладнюють адаптацію ветеранів у суспільстві.

На сьогодні в Україні відсутні уніфіковані державні стандарти або системні підходи до працевлаштування ветеранів, а дії більшості роботодавців у цій сфері залишаються епізодичними та неузгодженими.

Вважаємо що для покращення ситуації доцільно реалізувати такі напрями державної політики у сфері економічної реінтеграції ветеранів:

1. Інституційне закріплення механізмів взаємодії між роботодавцями та ветеранами — через створення єдиних державних інструментів інформування, обміну досвідом та поширення найкращих практик працевлаштування.

2. Вивчення міжнародних практик (зокрема США, Канади, Ізраїлю) та адаптація ефективних моделей до українського законодавства, із визначенням критеріїв підтримки ветеранів на ринку праці.

3. Надання ветеранам переважного права на зайняття вакантних посад у державному секторі під час конкурсного відбору, а також створення окремих квот у приватному секторі. Запровадження податкових стимулів для роботодавців, які працевлаштовують ветеранів, а саме зменшення податкового навантаження або компенсація частини податків, надання цільових дотацій на адаптацію робочих місць, відшкодування частини заробітної плати протягом перехідного періоду.

4. Розвиток програм перекваліфікації — шляхом партнерства між центрами зайнятості, освітніми закладами та ветеранськими організаціями для підготовки фахівців за актуальними професіями ринку праці.

5. Підвищення обізнаності роботодавців — через організацію тренінгів, семінарів та інформаційних кампаній, спрямованих на формування позитивного образу ветерана як висококваліфікованого, дисциплінованого та мотивованого працівника.

Реалізація таких заходів сприятиме зменшенню рівня безробіття серед ветеранів, підвищенню їх соціальної інтеграції та формуванню позитивного іміджу ветерана у суспільстві як активного учасника економічного відновлення держави.

7. Реалізація житлових програм щодо забезпечення доступним

житлом.

Одним із найгостріших викликів на шляху реінтеграції ветеранів у мирне життя є вирішення житлового питання, що потребує системного підходу та державної підтримки. Після завершення військової служби багато ветеранів опиняються у ситуації житлової невизначеності, коли їм фактично немає куди повертатися. «Особливо гостро проблема постає для ветеранів з інвалідністю чи тих, хто потребує спеціально облаштованого житла, пристосованого до їхніх фізичних потреб» [30].

Станом на сьогодні існуючі механізми забезпечення житлом ветеранів не відповідають реальним масштабам потреб. Ветерани роками перебувають у чергах на отримання житла або компенсації, що створює відчуття соціальної несправедливості та бюрократичного безсилля.

Для вирішення цієї проблеми необхідно перейти від застарілої системи «квартирних черг» до сучасних інструментів житлової політики, орієнтованих на доступність і фінансову гнучкість.

До таких інструментів належать пільгові програми іпотечного кредитування, зокрема державна програма «Оселя», яка забезпечує можливість придбання житла за зниженими відсотковими ставками, цільові програми компенсації вартості житла для учасників бойових дій і членів їхніх родин, запровадження системи житлових грантів або співфінансування вартості житла для ветеранів, які не мають змоги скористатися кредитними механізмами, створення муніципальних програм будівництва та реконструкції житла соціального призначення, доступного для ветеранів, осіб з інвалідністю внаслідок війни та родин загиблих Захисників і Захисниць.

Ефективне розв'язання житлового питання потребує скоординованих дій усіх рівнів влади — державного, обласного та місцевого. Доцільно запровадити механізм цільового розподілу коштів державного, обласних і місцевих бюджетів для вирішення житлових потреб ветеранів, що дозволить забезпечити адресність і прозорість використання коштів.

В цілому, запропоновані підходи для підтримки ветеранів створюють передумови для формування цілісного механізму надання послуг і допомоги ветеранам, орієнтованого на їх реальні потреби та життєві обставини. Такий підхід сприятиме узгодженню дій між державними структурами, органами місцевого самоврядування, громадянським суспільством і міжнародними партнерами, забезпечуючи координацію та ефективність державної політики підтримки ветеранів.

Важливим принципом майбутньої системи підтримки має стати можливість вибору: ветерани та члени їхніх родин повинні мати право самостійно визначати, які саме послуги чи пільги відповідають їхнім потребам, а держава — створювати умови для реалізації цього вибору. Такий підхід не лише підвищить адресність соціальної допомоги, але й сприятиме раціональному використанню державних ресурсів.

В умовах воєнного стану та обмеженості фінансових можливостей держави від органів державної влади та місцевого самоврядування очікується максимальна відповідальність у плануванні, розподілі та використанні бюджетних коштів, спрямованих на реалізацію ветеранської політики.

Водночас, важливо, щоб система підтримки ветеранів стимулювала самовдосконалення, розвиток і соціальну активність ветеранів, створюючи можливості для їхнього професійного зростання, участі в житті громади та реалізації власного потенціалу.

Сучасні виклики вимагають новаторських, гнучких та міждисциплінарних рішень, які поєднуюватимуть адміністративні, соціальні, освітні, економічні та психологічні інструменти. Саме таке бачення дозволить побудувати сучасну, ефективну та людиноцентричну модель державної політики підтримки ветеранів, що стане основою сталого розвитку суспільства після завершення війни.

3.2 Рекомендації щодо підняття рівня якості співпраці публічних органів влади у питаннях підтримки ветеранів

На сьогодні підтримкою ветеранів в Україні займається понад двадцять центральних органів виконавчої влади, державних установ та органів місцевого самоврядування, однак, незважаючи на широку інституційну базу, механізм надання соціальної підтримки, пільг і послуг для ветеранів залишається недосконалим, фрагментарним і часто декларативним. Відсутність єдиної координаційної системи призводить до дублювання функцій різними структурами, ускладнення комунікації між відомствами та неефективного використання ресурсів.

З метою посилення регіонального рівня управління у сфері ветеранської політики Міністерство у справах ветеранів ініціювало створення окремих структурних підрозділів з питань ветеранської політики при обласних, Київській міській та районних державних адміністраціях. Як повідомив державний секретар Міністерства у справах ветеранів Юрій Бутенко: «при сприянні Міністерства у справах ветеранів з 01 жовтня 2023 року в обласних, Київській міській, районних у місті Києві державних адміністраціях були утворені окремі структурні підрозділи з питань ветеранської політики, які допомагають координувати реалізацію державної політики щодо підтримки ветеранів на місцях, швидше доносити інформацію та постулати ветеранської політики від центру до територіальної громади».

На думку посадовця, «реалізація ветеранської політики залишається обов'язком держави, однак органи місцевого самоврядування мають бути максимально залученими до цього процесу, адже саме вони є найближчими до ветеранів і їхніх родин, володіють інформацією про їхні потреби та спроможні забезпечити адресну підтримку» [24].

Таким чином, створення мережі структурних підрозділів з питань ветеранської політики на регіональному рівні є кроком до децентралізації управління у цій сфері та формування ефективної вертикалі взаємодії

«центр – регіон – громада», що дозволить забезпечити належну координацію дій усіх суб'єктів реалізації державної політики щодо підтримки ветеранів.

Ефективна реалізація державної ветеранської політики неможлива без налагодженої міжвідомчої співпраці та координації дій усіх суб'єктів, залучених до процесу підтримки ветеранів, ветеранок і членів їхніх родин. Органи державної влади у цьому контексті не лише можуть, а й повинні здійснювати системну співпрацю з різними інституціями та партнерами, які безпосередньо впливають на якість та доступність послуг.

Зокрема, така співпраця має охоплювати:

- органи місцевого самоврядування, які володіють практичним розумінням викликів, із якими стикаються ветерани після повернення до цивільного життя, та здатні оперативно реагувати на їхні потреби;
- громадські організації, що представляють інтереси військовослужбовців і ветеранів, здійснюють адвокацію їхніх прав та реалізують ініціативи підтримки;
- організації з питань працевлаштування та професійної орієнтації, які сприяють соціально-економічній адаптації ветеранів;
- заклади медичної, психологічної та соціальної реабілітації, що забезпечують відновлення фізичного та психічного здоров'я;
- установи правової допомоги, які надають консультації з питань соціального захисту, пільг та компенсацій;
- заклади освіти і культури, що сприяють залученню ветеранів до освітніх програм, громадського життя та культурної інтеграції.

Таким чином, побудова єдиної системи взаємодії між державними, муніципальними та громадськими структурами є ключовою умовою для створення інклюзивної, комплексної та стійкої моделі підтримки ветеранів. Саме така модель дозволить забезпечити не лише реалізацію соціальних гарантій, а й формування середовища поваги, довіри та партнерства між державою та ветеранською спільнотою.

Партнерська взаємодія між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та організаціями громадянського суспільства відіграють ключову роль у забезпеченні прав, гарантій і всебічної підтримки ветеранів. Така взаємодія повинна будуватися на принципах відкритості, взаємної довіри, субсидіарності та спільної відповідальності, що дозволяє об'єднати ресурси та зусилля всіх сторін для досягнення спільної мети — створення ефективної системи реінтеграції ветеранів у цивільне життя.

Водночас політика підтримки ветеранів і ветеранок повинна бути послідовною, зрозумілою та наскрізною, охоплюючи всі етапи — від повернення з військової служби до повної соціальної, професійної та економічної інтеграції. Лише за умови тісної співпраці всіх зацікавлених сторін можливо створити дієву модель держави, чутливої до потреб ветеранів, та суспільства, яке визнає їхній внесок і забезпечує гідне життя після служби.

Важливою складовою діяльності як органів виконавчої влади, так і органів місцевого самоврядування, а також представників експертного середовища є активна участь у формуванні нової концепції державної ветеранської політики та перегляд чинної системи пільг і гарантій для ветеранів і ветеранок. Головною метою таких змін має стати перехід від фрагментарної та декларативної системи соціальних гарантій до ефективного механізму підтримки, який базується на реальних потребах ветеранів.

Станом на сьогодні в українському законодавстві передбачено понад сто різних видів пільг, допомог, соціальних гарантій, компенсацій та виплат для ветеранів війни та членів їхніх сімей. Однак більшість із них має формальний або обмежено дієвий характер, а їх реалізація часто ускладнюється бюрократичними процедурами, недостатнім фінансовим забезпеченням і відсутністю єдиної координаційної системи.

Соціальна підтримка ветерана не повинна зводитися лише до надання матеріальної допомоги чи пільг. Натомість вона має бути

інструментом розвитку людського потенціалу, сприяти самореалізації, професійному зростанню та соціальній активності ветеранів і ветеранок.

Реформування системи пільг і гарантій потребує запровадження дієвого механізму контролю за результативністю їх реалізації, із урахуванням зворотного зв'язку від ветеранів та членів їхніх родин. Крім того, ухвалення нових або розширення існуючих гарантій повинно супроводжуватись попереднім аналізом фінансових можливостей держави та громад, аби уникнути практики ухвалення декларативних, ресурсно не забезпечених рішень, що знижують довіру до державної політики.

Отже, оновлена модель ветеранської політики має ґрунтуватися на принципах адресності, фінансової реалістичності, результативності та орієнтації на людину, забезпечуючи не лише соціальний захист, а й умови для гідного життя та розвитку кожного ветерана.

З метою підвищення ефективності реалізації державної ветеранської політики доцільно розробити єдиний «стандарт шляху ветерана в громаді», який стане базовим інструментом для органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та надавачів соціальних послуг. Такий стандарт має визначати чітку дорожню карту для ветерана після демобілізації, у якій буде зрозуміло зазначено, де, коли і яку послугу він може отримати, а також які установи несуть відповідальність за їх реалізацію.

Запровадження такого підходу сприятиме уніфікації процедур, прозорості взаємодії між установами та зменшенню бюрократичних бар'єрів під час звернення ветеранів по допомогу. Крім того, це дозволить самим органам влади чітко розуміти свої функції, обов'язки та межі відповідальності у системі соціального захисту та підтримки ветеранів.

Враховуючи затверджені КМУ «Методичні рекомендації щодо надання адміністративних послуг ветеранам війни та особам, на яких поширюється чинність Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [27], а також оновлений перелік адміністративних послуг, визначений розпорядженням КМУ від 9 червня

2023 року №504-р, цілком реальною є перспектива створення єдиної системи обслуговування ветеранів через мережу центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП).

Зокрема, ЦНАПи можуть стати ключовими точками входу для отримання всього спектру послуг ветеранами та членами їхніх родин, у тому числі через впровадження сучасних цифрових інструментів, таких як «Є-ветеран», «Єдине вікно» та інші сервіси електронної взаємодії між громадянами та державою. Це дозволить створити зручну, прозору та доступну систему підтримки, орієнтовану на потреби кожного ветерана.

І дійсно безпосередню взаємодію з ветеранами, ветеранками та членами їхніх родин найчастіше здійснюють саме територіальні громади, адже саме вони першими стикаються з викликами, що виникають у процесі повернення ветеранів до цивільного життя. Громади намагаються оперативно реагувати на потреби ветеранів, проте їх фінансова та організаційна спроможність є вкрай різною, що зумовлено як економічними, демографічними, так і географічними чинниками.

У громадах із низьким рівнем фінансової забезпеченості впровадження соціальних послуг для ветеранів може бути суттєво ускладнене. Тому важливим є механізм надання цільових субвенцій із державного або обласних бюджетів для впровадження базового переліку соціальних послуг, спрямованих на підтримку ветеранів, ветеранок і членів їхніх родин на етапах реінтеграції, адаптації та соціальної стабілізації після завершення військової служби.

Органи місцевого самоврядування мають різний рівень кадрового, фінансового та матеріально-технічного ресурсу, що, своєю чергою, впливає на якість організації роботи з ветеранською спільнотою. Невеликі або сільські громади часто мають обмежену можливість забезпечення повного спектру соціальних послуг, зокрема психологічної підтримки, працевлаштування чи освітніх програм.

Водночас реформа децентралізації, яка є однією з найуспішніших у системі публічного управління, передбачає передання значної частини

повноважень на місцевий рівень, у тому числі у сфері реалізації ветеранської політики. Саме громади повинні стати ключовими осередками державної підтримки, здатними надавати якісні послуги ветеранам і членам їхніх родин.

Отже, надзвичайно важливим завданням державної політики залишається підвищення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування у питаннях роботи з ветеранами. Це включає розвиток кадрового потенціалу, створення міжмуніципальних центрів підтримки ветеранів, покращення фінансування та налагодження співпраці з громадськими організаціями. Лише за таких умов можна сформувати єдину, скоординовану систему соціальної підтримки ветеранів, ефективну на всіх рівнях управління — від державного до місцевого.

Важливим напрямом удосконалення державної ветеранської політики є налагодження системної роботи з сім'ями військовослужбовців — майбутніх ветеранів та ветеранок — ще з моменту їх мобілізації. Саме цей етап є критичним для запобігання можливим соціальним, психологічним і матеріальним проблемам, з якими стикаються родини захисників під час служби.

На нашу думку доцільно, щоб органи місцевого самоврядування та соціальні служби одразу після мобілізації встановлювали контакт із родинами військовослужбовців, формували сталі комунікаційні зв'язки та здійснювали моніторинг їхніх потреб. Така взаємодія сприятиме вибудовуванню довірливих відносин між родинами військовослужбовців та місцевою владою, що у подальшому значно полегшить процес реінтеграції ветеранів після повернення до цивільного життя.

На всіх рівнях державного управління доцільно розробляти та впроваджувати нові соціальні послуги, спрямовані на задоволення потреб як ветеранів, так і їхніх родин. При цьому «важливо забезпечити інклюзивний процес формування таких послуг, залучаючи до їх розроблення не лише органи виконавчої та місцевої влади, а й експертне середовище, ветеранські організації та самих ветеранів» [19].

Комплексне залучення представників ветеранської спільноти до формування програм і стратегічних рішень у сфері ветеранської політики дозволить посилити експертизу, підвищити ефективність управлінських рішень та забезпечити їх практичну орієнтацію на реальні потреби цільової групи. Розвиток потенціалу ветеранів у таких сферах, як управління, стратегічне планування, проєктна діяльність, сприятиме формуванню компетентного громадянського партнерства у сфері державної підтримки ветеранів.

«У перспективі інституалізація такого підходу може стати ключовим чинником розвитку сталих механізмів державної підтримки ветеранів та їхніх родин, а також запорукою побудови ефективної моделі соціальної згуртованості у громадах» [30].

Також у контексті міжсекторальної взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері забезпечення прав і гарантій ветеранів важливим напрямом є підвищення рівня доступності та безбар'єрності середовища в територіальних громадах. «Йдеться не лише про фізичну доступність об'єктів соціальної, адміністративної та інфраструктурної інфраструктури, а й про розвиток спеціальних транспортних послуг для осіб з інвалідністю та зниженими мобільними можливостями» [19]. Забезпечення мобільності ветеранів та членів їхніх родин є ключовим чинником їхньої соціальної інтеграції, участі у громадському житті та реалізації права на гідне існування.

Паралельно з цим держава має розвивати сучасні онлайн-сервіси та цифрові платформи, які б забезпечували можливість дистанційного доступу до адміністративних і соціальних послуг. Зокрема, цифрові рішення мають дублювати весь спектр послуг, доступних у Центрах надання адміністративних послуг (ЦНАП), що особливо важливо для ветеранів, які проживають у віддалених громадах або мають обмежену мобільність.

Доцільним є розміщення освітніх, профорієнтаційних і консультативних програм для ветеранів на державних онлайн-ресурсах,

таких як портал «Дія», а також на базах центрів зайнятості у громадах. Це сприятиме розширенню можливостей вибору способу отримання послуг — особисто чи дистанційно — відповідно до індивідуальних потреб ветерана.

Однак, слід враховувати, що надмірне розширення мережі установ підтримки ветеранів без належної координації між ними може призвести до дублювання функцій, нераціонального використання ресурсів і фрагментації системи соціальної підтримки. «Відсутність узгодженості у діяльності різних інституцій, а також слабка комунікація між ними, створює ризик втрати ефективності державної політики у сфері забезпечення прав та гарантій ветеранів» [44].

Отже, пріоритетним завданням є створення єдиної, узгодженої системи управління процесами соціальної підтримки ветеранів — як на рівні центральних органів виконавчої влади, так і в громадах. Такий підхід забезпечить цілісність, зручність і результативність надання послуг, а також сприятиме реалізації принципів безбар'єрності, інклюзивності та цифрової трансформації у сфері ветеранської політики.

З моменту демобілізації більшість ветеранів, прагнучи розв'язати власні проблемні питання, насамперед звертаються до органів місцевого самоврядування. Саме на рівні громади розпочинається практична взаємодія між ветеранською спільнотою та державною владою, що робить цей рівень управління ключовим у процесі соціальної адаптації ветеранів.

Однак нерідко виникають ситуації, коли результати розгляду звернень ветеранів або членів їхніх родин не відповідають очікуванням. Це може бути зумовлено як об'єктивними чинниками (бюрократичними процедурами, обмеженістю ресурсів), так і суб'єктивним сприйняттям з боку ветеранів, які мають важкий бойовий досвід, поранення, інвалідність чи посттравматичні розлади. Як наслідок, «формується недовіра до органів влади, сприйняття їх діяльності як неефективної або формальної, що провокує соціальну напругу та конфлікти між обома сторонами» [5].

Відтак, представникам державної влади, місцевого самоврядування, соціальних служб і громадських інституцій необхідно володіти знаннями

та навичками щодо етичної та психологічно виваженої взаємодії з ветеранами, аби запобігти виникненню конфліктних ситуацій і підвищити рівень довіри до державних інституцій. Ефективна комунікація між владою та ветеранським середовищем можлива лише за умов взаємоповаги, відкритості та діалогу, коли обидві сторони розуміють свої ролі й спільну відповідальність за результат.

Варто також підкреслити, що допомога ветеранам та процес їх адаптації не можуть обмежуватись лише діяльністю органів державної чи місцевої влади. Вияв пошани, вдячності та підтримки є моральним обов'язком усього суспільства, кожного громадянина. Формування культури поваги до ветеранів має стати частиною суспільної свідомості, що сприятиме соціальній згуртованості, подоланню упереджень і розбудові держави, у якій кожен Захисник і Захисниця відчують турботу, гідність і визнання.

Висновки до Розділу 3

На підставі проведеного аналізу можемо стверджувати, що Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (редакція 1993 р.) не повною мірою відповідає сучасним реаліям та потребам ветеранів і ветеранок. Законодавча база, що формувалася в іншому історичному контексті, потребує глибокої модернізації з урахуванням досвіду повномасштабної війни, соціальних трансформацій і нових викликів, пов'язаних із реінтеграцією військовослужбовців у цивільне життя.

Відтак, актуальним завданням є розроблення оновленої моделі державної підтримки ветеранів, у центрі якої перебуватиме людина — ветеран або ветеранка — з її індивідуальними потребами та життєвими обставинами. Саме на основі цього принципу мають бути переглянуті як зміст законодавства, так і перелік соціальних гарантій, які з часу ухвалення

закону втратили свою актуальність або не відповідають сучасним соціально-економічним умовам.

Оновлення підходів до ветеранської політики потребує комплексного, міжсекторального та міжвідомчого підходу, який передбачатиме скоординовану діяльність державних органів, органів місцевого самоврядування, бізнесу та громадянського суспільства. Кожен із цих секторів має свою унікальну роль у створенні ефективної системи адаптації, реабілітації та соціально-економічної реінтеграції ветеранів.

Особливої уваги потребують ветерани, які щойно звільнилися зі служби, адже саме в цей період вони стикаються з найбільшою кількістю викликів — станом здоров'я, пошуком житла, працевлаштуванням, потребою у перенавчанні чи психологічній підтримці. Забезпечення якісного доступу до відповідних послуг має стати пріоритетом як для державної політики, так і для місцевих стратегій розвитку громад.

Необхідно також враховувати, що сучасне ветеранське середовище — це переважно молоде покоління, яке володіє високим рівнем мотивації, лідерського потенціалу та здатне стати рушійною силою післявоєнного економічного відродження України. Тому вже сьогодні держава має створити всі умови для розвитку людського капіталу ветеранів — забезпечити доступ до освіти, професійної підготовки, перекваліфікації, програм підтримки підприємництва та власної справи.

Таким чином, модернізація законодавства та управлінських інструментів у сфері ветеранської політики повинна ґрунтуватися на принципах людиноцентричності, інклюзивності, доступності та міжвідомчої координації, що забезпечить успішну адаптацію та інтеграцію ветеранів у мирне життя, зміцнення соціальної згуртованості та сталий розвиток українського суспільства.

Безумовно, ефективність реалізації усіх заходів та програм реінтеграції й адаптації ветеранів безпосередньо залежить від концептуальної основи та стратегії сучасної ветеранської політики, яка має забезпечити чітке узгодження плану дій, повноважень і напрямів

діяльності кожного органу державної влади. Відсутність єдиної стратегії або нечіткість розподілу компетенцій призводить до дублювання функцій, фрагментації процесів та зниження ефективності реалізації державних програм підтримки.

У цьому контексті нами сформовано рекомендації щодо посилення взаємодії між усіма гілками влади, органами місцевого самоврядування та територіальними громадами у пріоритетних напрямках підтримки ветеранів. Адже саме з громади починається практична реалізація ветеранської політики, а питання координації, узгодженості та ефективної комунікації між усіма суб'єктами цього процесу набувають сьогодні ключового значення.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження можна констатувати, що здійснений аналіз у межах порушеної проблематики висвітлює надзвичайно актуальні питання, пов'язані з державною політикою у сфері підтримки ветеранів в Україні.

1. Проаналізовано теоретичні аспекти державної ветеранської політики на підставі яких можемо стверджувати що одним із пріоритетних завдань державної політики є забезпечення належної підтримки ветеранів війни — осіб, які, ризикуючи власним життям і свободою, стали на захист незалежності та територіальної цілісності України. Важливою складовою цього процесу є створення ефективної системи пільг, послуг і гарантій, що сприятимуть їхній успішній реінтеграції у цивільне життя. Зазначимо також що наведене у нашому дослідженні визначення статусу ветерана війни в законодавчій площині істотно відрізняється від його суспільного сприйняття. Так, згідно із Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», до категорії ветеранів належать учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, члени сімей загиблих Захисників і Захисниць, а також інші особи, які не брали безпосередньої участі у військових діях. Такий підхід зумовлює певне розширення меж ветеранського статусу, що, своєю чергою, викликає суспільні суперечності та нерозуміння сутності поняття «ветеран».

Таким чином, важливим напрямом удосконалення сучасної політики щодо підтримки ветеранів України є оновлення нормативно-правової бази, уніфікація термінології та забезпечення прозорого розподілу повноважень і фінансових ресурсів між органами влади різних рівнів.

2. Вивчено світовий досвід успішних ветеранських політик США, Великобританії, Ізраїлю та Хорватії що дає можливість посилити та розвинути сучасні підходи до формування сучасної української моделі державної політики щодо підтримки ветеранів. Правові норми та механізми соціальної підтримки ветеранів, що ефективно функціонують у

зазначених державах, можуть бути адаптовані та впроваджені у вітчизняне законодавче поле з урахуванням українського контексту. Застосування такого міжнародного досвіду сприятиме підвищенню рівня соціального забезпечення ветеранів в Україні, розвитку системи їхньої реабілітації та адаптації, а також зростанню престижу військової служби у суспільстві, як це спостерігається доприкладу у Сполучених Штатах Америки чи Ізраїлі.

Вивчення міжнародного досвіду стало важливою основою для впровадження в Україні низки сучасних проєктів і програм у межах інституційної реформи ветеранської політики. Зокрема, у 2023 році було запущено інформаційний вебпортал ветеранських послуг «Є-ветеран», пілотний проєкт «Помічник ветерана», а також програму комплексної підтримки та реабілітації «Шлях реабілітації та відновлення Захисника та Захисниці» та інші ініціативи, спрямовані на розширення доступу ветеранів до державних послуг, підвищення їхньої якості та ефективності.

3. Проаналізовано стан державної політики щодо підтримки ветеранів

за результатами якої стає очевидним що формування сучасної ветеранської політики України має ґрунтуватися на колективному військовому досвіді суспільства, успішних міжнародних практиках та українській ментальності. Важливою передумовою ефективності цієї політики є врахування індивідуальної ідентичності кожного воїна, його бойового досвіду, потреб і життєвих обставин. Такий підхід дозволить забезпечити персоналізовану та водночас системну підтримку, спрямовану на повноцінну соціальну адаптацію та реінтеграцію ветеранів у мирне життя.

Не менш значущим аспектом на нашу думку є налагодження відкритої, прозорої та чіткої комунікації між усіма сторонами взаємодії — державними інституціями, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та власне самими ветеранами. Ветерани й члени їхніх родин повинні мати повне розуміння своїх прав, перспектив і

можливостей, формувати реалістичні очікування щодо власного майбутнього та відчувати постійну підтримку з боку держави й громади. Саме такий підхід здатен забезпечити стійку довіру до державної політики та сприятиме формуванню цілісної системи соціальної інтеграції захисників України.

4. Встановлено та проаналізовано діяльність установ що реалізують політику у сфері підтримки ветеранів зокрема діяльність профільних міністерств, до функціоналу яких відноситься робота з ветеранами та які забезпечують реалізацію їх прав та соціальних гарантій на рівні держави. За результатами аналізу діяльності профільних Міністерств є важливим аби відповідні органи влади в своїх діях керувалися взаємоузгодженим планом діяльності з однієї сторони задля уникнення дублювання функції та завдань один одного, а з іншої, задля забезпечення комплексності та дієвості самої ветеранської політики.

Визначено що головним інструментом що відповідає за реалізацію політики підтримки ветеранів є Міністерство у справах ветеранів України яке втілює в життя десятки проєктів у рамках інституційної реформи утворення системи переходу від військової служби до цивільних умов життя та реалізує комплекс заходів, що необхідні для їх ефективної реалізації. З метою розвитку шляхів підтримки ветеранів Мінветеранів спільно з МОН України було запроваджено мережу центрів ветеранського розвитку на базі закладів вищої освіти яких нині нараховується 19 по всій території України, один з таких із 2023 року успішно функціонує і в стінах нашого незламного університету. Серед інших дієвих кроків у цьому напрямі можна назвати запровадження масштабний проєкт ветеранських просторів «VETERAN HUB / VETERAN PRO», що охоплює усі регіони України. Метою створення таких просторів є забезпечення комплексного супроводу ветеранів та членів їхніх сімей під час переходу від військової служби до цивільного життя, а також створення єдиного безпечного середовища для отримання соціальних, психологічних, освітніх і правових

послуг. Подальшими кроками у питаннях підтримки ветеранів зазначимо ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України від 2 серпня 2024 року № 881 «Деякі питання забезпечення інституту помічника ветерана в системі переходу від військової служби до цивільного життя». Основними напрямками діяльності фахівця є надання консультацій щодо отримання статусу, пільг і соціальних послуг, допомога в оформленні документів на отримання житла, медичної реабілітації, працевлаштування, супровід у започаткуванні власної справи або проходженні навчальних програм, координація із соціальними службами, медичними закладами та роботодавцями, надання юридичної допомоги ветеранам та членам їхніх сімей.

Для підвищення ефективності реалізації державної ветеранської політики у 2021 році при Міністерстві у справах ветеранів України було створено Український ветеранський фонд (УВФ). Його заснування стало важливим інституційним кроком у розбудові сучасної системи державної підтримки ветеранів та спрямоване на розвиток фінансових, освітніх, інформаційних і підприємницьких ініціатив ветеранської спільноти.

В опрацюванні УВФ перебуває низка програм, орієнтованих на різні напрями підтримки ветеранського середовища:

- освітні програми, спрямовані на підвищення кваліфікації, перекваліфікацію та отримання нових професійних навичок;
- бізнес-програми, які передбачають надання грантів, мікрофінансування та консультацій для започаткування власної справи;
- інформаційні проекти, що забезпечують доступ до актуальної інформації про пільги, послуги та можливості;
- програми допомоги, спрямовані на соціальну, психологічну та правову підтримку ветеранів і членів їхніх родин.

Завдяки цим напрямкам Український ветеранський фонд виступає координаційним центром між державними структурами, бізнесом і громадянським суспільством, сприяючи сталому розвитку ветеранської

спільноти та підвищенню її інтеграції у соціально-економічне життя країни.

5. Проаналізовано наявні сучасні інструменти що залучені до процесу реалізації державної політики підтримки ветеранів серед яких варто відзначити важливу роль цифровізації у процесі реалізації політики підтримки ветеранів яка практично втілена в життя через впровадження проектів «Адмінсервіс Ветеран» та «Я — Ветеран», що передбачають масштабування надання адміністративних послуг за принципом «єдиного вікна» через мережу центрів надання адміністративних послуг (ЦНАПів) по всій Україні. Ці проекти вже реалізуються у восьми областях і спрямовані на створення уніфікованої системи обслуговування ветеранів війни, членів їхніх сімей та родин загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України. Станом на кінець 2024 року відкрито 1279 «єдиних вікон» та 317 мобільних валіз, що забезпечують надання адміністративних і соціальних послуг ветеранам у віддалених населених пунктах.

Логічним продовженням цього процесу був також спільний проект який реалізовано Мінветеранів із Мінцифрою у липні 2025 року коли на платформі «Дія» було запущено окремий розділ «Ветеран Pro» та скеровано для задоволення потреб ветеранів, членів родин загиблих захисників.

На базі ЄДРВВ реалізовано електронне посвідчення ветерана, інтегроване у мобільний застосунок «Дія». Це рішення дало змогу спростити процес підтвердження статусу ветерана, отримання пільг і доступу до державних послуг. Станом на середину 2025 року в системі згенеровано понад 550 тисяч електронних посвідчень ветеранів.

Впровадження платформи «e-Ветеран» є важливим етапом у трансформації моделі державного управління у сфері соціального захисту ветеранів — від традиційних паперових механізмів до цифрової екосистеми послуг, орієнтованої на користувача. Завдяки цьому формується інтегрований цифровий простір взаємодії ветерана з

державою, який поєднує адміністративні, соціальні, освітні та економічні сервіси в єдиній інформаційній системі.

Важливим інструментом фізичної реабілітації, психологічної адаптації та соціальної інтеграції ветеранів війни в Україні є впровадження спортивних програм і заходів, спрямованих на формування здорового способу життя, підвищення стійкості до стресу та розвиток спільнот ветеранів.

З метою розвитку спорту серед ветеранів війни Міністерство у справах ветеранів України здійснює комплекс заходів із популяризації фізичної активності, зокрема:

- сприяє регулярному залученню ветеранів до занять фізичною культурою та спортом;
- організовує всеукраїнські спортивні змагання серед ветеранів;
- забезпечує участь українських команд у міжнародних спортивних заходах, що сприяє інтеграції до світової ветеранської спільноти та утвердженню позитивного іміджу українських ветеранів за кордоном.

Одним із новітніх інструментів реалізації державної ветеранської політики став пілотний проєкт Міністерства у справах ветеранів України «Помічник ветерана». Ініціатива спрямована на забезпечення індивідуального супроводу ветеранів, членів їхніх сімей та родин загиблих Захисників і Захисниць України під час отримання соціальних, психологічних та адміністративних послуг.

Важливо підкреслити, що ветеранська політика — це не віддалене завдання майбутнього, а актуальна й нагальна потреба сьогодення, яка потребує невідкладного реагування та максимального залучення всіх державних і недержавних суб'єктів.

Підсумовуючи аналіз інструментів реалізації державної політики щодо підтримки ветеранів в Україні, можна дійти таких висновків:

- за останні роки створено ширший спектр доступних цифрових і сервісних інструментів підтримки ветеранів;
- спостерігається часткове дублювання функцій між різними рівнями управління, що потребує узгодження й оптимізації;
- цифровізація позитивно вплинула на ефективність комунікації та доступ до послуг;
- водночас громадянське суспільство, починаючи з 2014 року, демонструє вищу результативність і соціальний ефект у наданні допомоги ветеранам, ніж окремі структури та органи публічного управління.

Таким чином, ефективна реалізація ветеранської політики в Україні вимагає синергії між державними інституціями, місцевим самоврядуванням та громадськими ініціативами, орієнтованої на людину, довіру й сталий розвиток ветеранської спільноти.

6. Розроблено рекомендації щодо підняття рівня якості співпраці публічних органів влади у питаннях підтримки ветеранів які полягають у наступному: за три роки повномасштабної війни та здійснених значних кроків з боку публічних органів влади значно активзувалась потреба у створенні мережі структурних підрозділів з питань ветеранської політики на регіональному рівні що є кроком до децентралізації управління у цій сфері та формування ефективної вертикалі взаємодії «центр – регіон – громада», що дозволить забезпечити належну координацію дій усіх суб'єктів реалізації державної політики щодо підтримки ветеранів.

Вважаємо що ефективна реалізація державної політики підтримки ветеранів неможлива без налагодженої міжвідомчої співпраці та координації дій усіх суб'єктів, залучених до процесу підтримки ветеранів, ветеранок і членів їхніх родин.

Органи публічної влади у цьому контексті не лише можуть, а й повинні здійснювати системну співпрацю з різними інституціями та партнерами, які безпосередньо впливають на якість та доступність послуг.

Зокрема, така співпраця має охоплювати:

- органи місцевого самоврядування, які володіють практичним розумінням викликів, із якими стикаються ветерани після повернення до цивільного життя, та здатні оперативно реагувати на їхні потреби;
- громадські організації, що представляють інтереси військовослужбовців і ветеранів, здійснюють адвокацію їхніх прав та реалізують ініціативи підтримки;
- організації з питань працевлаштування та професійної орієнтації, які сприяють соціально-економічній адаптації ветеранів;
- заклади медичної, психологічної та соціальної реабілітації, що забезпечують відновлення фізичного та психічного здоров'я;
- установи правової допомоги, які надають консультації з питань соціального захисту, пільг та компенсацій;
- заклади освіти і культури, що сприяють залученню ветеранів до освітніх програм, громадського життя та культурної інтеграції.

Також важливою складовою діяльності публічних органів влади, а також представників експертного середовища має бути активна участь у формуванні нової концепції державної ветеранської політики та перегляд чинної системи пільг і гарантій для ветеранів і ветераном. Головною метою таких змін має стати перехід від фрагментарної та декларативної системи соціальних гарантій до ефективного механізму підтримки, який базується на реальних потребах ветеранів.

Отже, оновлена модель ветеранської політики має ґрунтуватися на принципах адресності, фінансової реалістичності, результативності та орієнтації на людину, забезпечуючи не лише соціальний захист, а й умови для гідного життя та розвитку кожного ветерана.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична інформація за даними Міністерства у справах ветеранів України. Інтерв'ю РБК-Україна. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/skilki-veteraniv-mozhe-buti-ukrayini-pislya-1697207276.html>
2. Базаєва М. Витоки новітньої структури та інституціоналізації державної політики щодо ветеранів у США. Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. 2022. № 1 (33). URL: <http://e-apsnim.bsmu.edu.ua/article/view/263326>.
3. Василенко Л., Лавренюк В., Мокрій Ю. Біла книга «Аналіз системи державної підтримки ветеранів та їх сімей в Україні». ГО "Юрид. сот.", 2018. 105 с. URL: <https://legal100.org.ua/wp-content/uploads/2019/06/Bila-Knyga-Legal100.pdf>.
4. Величко - Трофимлюк Р. Шлях до вдячності. Як змінити підхід до ветеранської політики в Україні. New voice. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/veterani-v-ukrajini-yak-stvoriti-efektivnu-sistemu-pidtrimki-50390342.html>.
5. Взаємодія представників органів влади та місцевого самоврядування з ветеранами ветеранками. Без бар'єрів. URL: https://bf.in.ua/combat_exp/vzaiemodiiia-predstavnykiv-orhaniv-vlady-ta-mistsevoho-samovriaduvannia-z-veteranamy-veterankamy/.
6. Відділ навчально-аналітичної роботи Українського ветеранського фонду М-ва у. справах ветеранів. Державна політика підтримки ветеранів: досвід Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. Аналітична довідка. Український ветеранський фонд. URL: <https://veteranfund.com.ua/support-for-veterans-of-the-united-kingdom-of-great-britain-and-northern-ireland/>.
7. Відділ навчально-аналітичної роботи Українського ветеранського фонду М-ва у. справах ветеранів. Інструменти та практики

державної підтримки ветеранського бізнесу в Республіці Хорватія. URL: <https://veteranfund.com.ua/analitics/tools-and-practices-of-state-support-for-veteran-business-in-the-republic-of-croatia/>.

8. Воробйова Г. В., Зозуля С. С. Зарубіжні тренди соціальної політики захисту ветеранів. Актуальні проблеми політики. 2021. № 68. С. 90–93. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/68_2021/16.pdf.

9. Гнатковський Д. А. Принципи формування державної ветеранської політики в Україні. Юридична наука в сучасному суспільстві. № 24-25 черв. 2022 р. С. 55. URL: <https://molodyivchenyi.ua/omp/index.php/conference/catalog/download/6/51/11>.

10. Гордієнко Є. П. Світовий досвід формування та реалізації політики соціального захисту учасників бойових дій. Вісник НАДУ. Серія «державне управління». 2020. С. 86–94.

11. Гудзь Т.О. Соціально-психологічна реабілітація українських ветеранів. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна. 2019. Вип. 32. С. 74-86.

12. Деякі питання Міністерства у справах ветеранів : Постанова Каб. Міністрів України від 27.12.2018 р. № 1175. URL: https://ips.ligazakon.net/document/kp181175?an=7&ed=2022_07_07.

13. Дідик Н. Ф. Система роботи із сім'ями військовослужбовців: порівняльний аналіз досвіду США, Канади, Великої Британії. Наукові студії із соціальної та політичної психології. 2019. Т. 44, № 47. С. 37–51. URL: [https://lib.iitta.gov.ua/720998/1/Система%20роботи%20із%20сім'ями%20військових%20в%20США,%20Канаді,%20Британії_Дідик%20\(2019\).pdf](https://lib.iitta.gov.ua/720998/1/Система%20роботи%20із%20сім'ями%20військових%20в%20США,%20Канаді,%20Британії_Дідик%20(2019).pdf).

14. Є-Ветеран. Державні сайти України. URL: <https://eveteran.gov.ua>

15. Кіріллова, Ю., Зновяк, В., & Ткалич, М. Потреби ветеранів 2023. URL: <https://veteranfund.com.ua/analitics/needs-of-veterans-2023/>

16. Конституція України. Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2D1%80#Text>

17. Костишин Е., Шевців Ю. Особливості реалізації політики ветеранського розвитку в Україні. Публічне управління та соціальна робота. 2023. № 2. С. 19–24. URL: <https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/soc/article/view/2653/2544>.

18. Кривошей В. М. Американська модель державної політики у сфері соціальної адаптації та захисту учасників бойових дій. Державне управління у сфері державної безпеки та митної справи. 2019. № 4 (23). С. 115–120. URL: <http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2019/4/15.pdf>.

19. Ломоносова Н., Хелашвілі А., Назаренко Ю. Дослідження: Соціальні послуги для ветеранів та ветеранок у громадах: виклики та потреби. Cedoss. URL: <https://cedoss.org.ua/researches/soczialni-poslugy-dlya-veteraniv-ta-veteranok-u-gromadah-vyklyky-ta-potreby/>.

20. Лубківський М. 11% ветеранів: як повоєнна Хорватія повернула військових до мирного життя. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/04/4/7079902/>.

21. Лурін І. А. Особливості соціально-психологічної адаптації військовослужбовців-учасників бойових дій. Проблеми військової охорони здоров'я. 2017. № 49 (2). С. 62-70.

22. Міністерство соціальної політики України. Послуга з формування життєстійкості: що? де? коли?. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/posluha-z-formuvannia-zhyttestiikosti-shcho-de-koly>.

23. Міністерство у справах ветеранів України. Керівництво Мінветеранів та очільники ОВА обговорили нагальні питання реалізації державної ветеранської політики. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/kerivnytstvo-minveteraniv-ta-ochilnyky-ova-obhovoryly-nahalni-pytannia-realizatsii-derzhavnoi-veteranskoj-polityky>.

24. Міністерство у справах ветеранів України. Мінветеранів активно залучатиме громади до реалізації ветеранської політики. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minveteraniv-aktyvno-zaluchatyme-hromady-do-realizatsii-veteranskoii-polityky>.

25. Міністерство у справах ветеранів України. Помічник ветерана – це той, хто фасилітує діалог між органами влади та ветераном, – Юлія Лапутіна. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/pomichnyk-veterana-tse-toi-khto-fasylytuie-dialoh-mizh-orhanamy-vlady-ta-veteranom-iuliia-laputina>.

26. Міністерство у справах ветеранів України. Офіційний сайт. Український ветеранський фонд. Структура. Ст<https://mva.gov.ua/struktura>

27. Методичні рекомендації щодо надання адміністративних послуг ветеранам війни та особам, на яких поширюється чинність Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» : Розпорядження Кабінету Міністрів України. URL: https://mva.gov.ua/storage/app/uploaded-files/Методичні_рекомендації.pdf

28. Національний інститут стратегічних досліджень. Офіційний сайт. Державна політика щодо ветеранів війни: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2025-04/veterani-2025-prezentaciya_nisd.pdf

29. Новгородська А. Досвід Ізраїлю: як побудувати сильну державу під час війни. Про невоєнні аспекти національної безпеки. OpenMind. URL: <https://mind.ua/openmind/20249638-dosvid-izrayilyu-yak-pobuduvati-silnu-derzhavu-pid-chas-vijni>.

30. ООН Міграція М. Соціальна реінтеграція ветеранів в Україні з акцентом на інклюзивність ветеранів як вразливої категорії населення і роль, яку ветеранські організації можуть відігравати у забезпеченні інклюзивності. 2023. 44 с. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/2024-01/veterans-social_reintegration_ukr.pdf.

31. Потрет ветерана російсько-української війни 2014-2022 рр. / Український ветеранський фонд/ Катерина Спіріна, Владислава Зновяк, Юлія Кіріллова, Руслана Величко-Трифонюк, Денис Губашов, Texty.org.ua URL: https://veteranfund.com.ua/opportunity/portret_veterana/

32. Прес-служба Апарату Верховної Ради України. Соціальна політика: Україна використовує кращий міжнародний досвід організації та функціонування ветеранської патронатної служби. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/243677.

33. Про внесення змін до Закону України Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту” : Закон України від 24.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>.

34. Про затвердження Положення про Єдину інформаційну систему соціальної сфери : Постанова Каб. Міністрів України від 14.04.2021 р. № 404. URL: https://ips.ligazakon.net/document/kp210404?an=29&ed=0000_00_00.

35. Про затвердження Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки : Постанова Каб. Міністрів України від 23.02.2022 р. № 154. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/154-2022-п#Text>.

36. Про затвердження Порядку та умов забезпечення соціальної та професійної адаптації осіб, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України та постраждалих учасників Революції : Постанова Каб. Міністрів України від 21.06.2017 р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/kp170432?an=1&ed=2024_03_18.

37. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні : Закон України від 16.12.1993 р. № 3721-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12#Text>.

38. Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті : Закон України від 09.04.2015 р. № 314-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-19#Text>.

39. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 р. № 45, ст.425. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>.

40. Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист : Закон України від 24.03.1998 р. № 203/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203/98-вр#Text>.

41. Психологічна реабілітація і супровід ветеранів війни досвід ізраїлю / О. Вдовіченко та ін. *Zeszyty naukowe wyższej szkoły technicznej w katowicach*. 2023. № 16.С. 107–118. URL: <https://yadda.icm.edu.pl/baztech/element/bwmeta1.element.baztech-53789d43>.

42. Реінтеграція ветеранів в Україні. Національне опитування: Представництво Міжнар. орг. з міграції в Україні, 2022. 57 с. URL: [https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/VETERANS' REINTEGRATION%UKRANE_UKR-NEW.pdf](https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/VETERANS%20REINTEGRATION%20UKRANE_UKR-NEW.pdf)

43. Соціальна підтримка ветеранів російсько-української війни та їх сімей у воєнний та післявоєнний період / Г. Слосанська та ін. *Соціальна робота та освіта*. 2023. Т. 10, № 1. С. 47–62. URL: <https://journals.uran.ua/swe/article/view/281308>.

44. Соціальні політики щодо ветеранів, людей з інвалідністю та пенсіонерів. *UAReforms*. URL: <https://uareforms.org/pages/new-page-657>.

45. Стан психічного здоров'я військовослужбовців. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/02/28/stan-psyhichnogo-zdorovya-vijskovosluzhbovcziv-znachno-girshyj-nizh-sered-reshty-naselennya/>

46. Україна співпрацює з Великою Британією у питанні реінтеграції ветеранів. *Армія INFORM*. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/10/23/reintegracziya-veteraniv-yuliya-laputina->

obgovoryla-posylennya-spivpraczi-z-predstavnykom-posolstva-velykoyi-brytaniyi/.

47. Український ветеранський фонд. Річний звіт за 2024 рік. URL: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/doc/report-2024.pdf>].

48. Уряд запустив стратегічний проєкт Мінветеранів переходу від військової служби до цивільного життя. Міністерство у справах ветеранів України. URL: <https://mva.gov.ua/ua/news/uryad-zapustiv-strategichnij-proyekt-minveteraniv-perehodu-vid-vijskovoyi-sluzhbi-do-civilnogo-zhittya>.

49. Це категорія потужних людей Міністр у справах ветеранів розповіла про допомогу ветеранам і їхнім родинам. Міністерство у справах ветеранів України. URL: <https://mva.gov.ua/ua/news/ce-kategoriya-potuzhnih-lyudej-ministr-u-spravah-veteraniv-rozpovila-pro-dopomogu-veteranam-i-yihnim-rodinam>.

50. Центр громадського здоров'я МОЗ України. Допомога військовим з посттравматичним стресовим розладом. URL: <https://phc.org.ua/news/dopomoga-viyskovim-z-posttravmatichnim-stresovim-rozladom>.

51. Шведа О. «Помічник ветерана». Як реалізують проєкт на Львівщині та хто може долучитися. Суспільне Львів. URL: <https://suspilne.media/lviv/568525-pomicnik-veterana-ak-realizuut-proekt-na-lvivsini-ta-hto-moze-dolucitisa/>.

52. Яценко Л. Проблеми працевлаштування ветеранів війни: ризики для держави та суспільства. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/problemu-pratsevlashtuvannya-veteraniv-viyny-ryzyky-dlya-derzhavy>.

53. Andresen E.M., Meyers A.R. Health-related quality of life outcomes measures // Arch. Phys. Med. Rehabil. Med. 2000. №81, Suppl. 2. P.30-45.

54. Becoming an Ex-military Man: Demobilization and Reintegration of Military Professionals in Eastern Europe. 2002.

55. Canada's Veterans Affairs website URL:
<https://www.veterans.gc.ca/en>

56. Currie S. L., Day A, Kelloway E. K. Bringing the troops back home: modeling the postdeployment reintegration experience. *Occup. Health Psychol.* 2011. P. 38–47.

57. Donna Lu. Universal basic income seems to improve employment and well being L. M. Donna *NewScientist*. 2020. URL:
<https://www.newscientist.com/article/2242937-universal-basic-income-seems-to-improve-employment-and-well-being/>

58. Employment for veterans: trends and programs/ Benjamin Collins: Congressional Research Service, 2014. 18 p URL:
<https://sgp.fas.org/crs/misc/R42790.pdf>. – Title from screen.

59. Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. URL: <https://branitelji.gov.hr/>.

60. Prosto «Підтримка доступності послуг в Україні». Дослідження підходів до надання публічних послуг для ветеранів: тенденції державної політики, перелік та моделі надання послуг через цнап. PROSTO. URL:
https://prosto.in.ua/documents/824/PROSTO_Study_Services%20for%20Veterans_Jan%202024.pdf.

61. Psychosocial rehabilitation and recovery center | veterans affairs Veterans Affairs. URL: <https://www.va.gov/augustahealth-care/programs/psychosocial-rehabilitation-and-recovery-center>

62. Social Work Policy Institute URL:
<http://www.socialworkpolicy.org/research/veterans.html>.

63. Smith, J. (2018). Social reintegration of military veterans: Understanding the concept and its implications. *Journal of Military Studies*, 10(2), 45-63.

64. The program. Veterans Employment Program. URL:
<https://www.veteransemployment.gov.au/about/program>.

65. The Strategy for our veterans. Valuade. Contributing. Supported. the Secretary of State for Defence by Command of Her Majesty. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5bead7d6ed915d6a13d1de79/Strategy_for_our_Veterans_FINAL_08.11.18_WEB.pdf.

66. Tolliver, J. L. (2020). Veteran Reintegration. Wright State University, 2020. URL: <https://corescholar.libraries.wright.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=347>

67. . Transition From the Military Into Civilian Life / L. Cooper et al. Armed Forces & Society. 2016. Vol. 44, no. 1. P. 156–177. Rawls, J. (2009). A theory of justice. Harvard University Press. URL: <https://giuseppicapograssi.wordpress.com/wp-content/uploads/2014/08/rawls99.pdf>

68. National Archives and Documentation Administration (NARA). Papers of the Office of Vocational Rehabilitation (Records of the Veterans Administration, Record Group 15) URL: <https://www.archives.gov/findingaid/stat/discovery/15>

69. Veteran HUB Praktyka URL: <https://praktyka.veteranhub.com.ua/>

70. Veteran Reintegration Program US Department of Veterans Affairs – URL: <https://www.va.gov>

71. Veterans' Employment and Training Service US Department of Labor URL : <https://www.dol.gov/agencies/vets/about/advisorycommittee>

72. Veterans Resources // Office of Small Business Programs. URL : <https://business.defense.gov/Work-with-us/SDVOSB/Veterans-Resources>

73. U.S. Department of Veterans Affairs. Your VA Transition Assistance Program (TAP). www.benefits.va.gov. URL: <https://www.benefits.va.gov/transition/tap.asp>

74. White T. The buddy system. Veterans help veterans combat PTSD. Stanford Medicine, Balancing Act. The immune system. URL: <https://stanmed.stanford.edu/2014fall/the-buddy-system.html>